

II. Meşrutiyet Dönemi Süreli Yayınlarında Pedagoji: Terbiye Mecmuası, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası Örnekleri

Pedagogy in Second Constitutional Periods Magazines: Terbiye Mecmuası, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası Examples

Ebru Davulcu^a

^a Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kayseri, Türkiye.
eakbaba@erciyes.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7971-1184

Mustafa Temel^b

^b Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kayseri, Türkiye.
mustafatemel@erciyes.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0828-0660

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 31.10.2024

Düzeltilme tarihi: 05.11.2024

Kabul tarihi: 14.11.2024

Anahtar Kelimeler:

Pedagoji,

Terbiye,

Yeni Fikir,

Muallim,

Anadolu Terbiye Mecmuası.

ÖZ

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet döneminde hız kazanan eğitimde modernleşme hareketleri, yeni nesil yetiştirme çalışmaları bakımından önemlidir. İçinde bulunulan siyasi ve toplumsal şartlar vatan ve milletin atisi için eğitimde yenileşmeye gitmeyi gerektirmiştir. Bu nedenle eğitimde millileşmeye doğru bir yönelim baş göstermiştir. Ayrıca bu dönemde, eğitimin bir bilim alanı olduğu daha etkin bir biçimde fark edilmiş, eğitim bir mesele olarak entelektüel bakış açısı ile yeniden ele alınmış, pedagojik yayınlar neşredilmiştir. Yayınlar içerisinde kitaplara nispeten, süreci topluma anlatan ve yaygınlaştıran gazete ve dergiler azdır. Basının kamuoyu oluşturmadaki rolü göz önünde bulundurulursa, bu dönemde eğitim meseleleri ile ilgili yayın yapan sayıca az gazete ve dergiler üzerinde inceleme yapmak önemlidir. Bu çalışmada, Terbiye, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası üzerine inceleme yapılmıştır. Bu dergiler eğitim ve öğretim politikaları ile ilgili yayınladıkları makalelerin yanı sıra dönemin önde gelen aydın ve mektep adamlarından oluşan yazar kadroları ile de dikkat çekmektedirler. Niteliksel yöntem kullanılarak yapılan ve betimsel, yazılı bir tarih araştırması olan çalışmada, literatür taranarak Osmanlı Devletindeki eğitim modernleşmesi hakkında bilgi verilmiştir. Ardından dergilerin kimliği; idari, teknik, yapısal özellikleri aktarılmıştır. Son olarak dergilerdeki pedagojik içerikler "Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Üzerine Tartışmalar", "Eğitim ve Öğretimde Kullanılan Modern Yöntem ve Teknikler", "Eğitim ve Öğretimin Sosyal Boyutu: Mekteplerde Kişilerarası İlişkiler", "Avrupa ve Amerika'daki Eğitim Öğretim Uygulamaları" şeklinde dört başlık altında tasnif edilmiş ve değerlendirilmiştir. Dergilerde eğitimde inkılapların, derslerin ve ders planlarının güncellenmesinin, mekteplerde insani bir boyutta kişilerarası ilişkiler geliştirmenin gerekliliği üzerine durulmuştur. Ayrıca Avrupa ve Amerika'daki eğitim faaliyetleri hakkında bilgi verilmiş, Osmanlı Devletindeki çalışmalarla mukayeseye zemin hazırlanmıştır.

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 31.10.2024

Received in revised form: 05.11.2024

Accepted: 14.11.2024

Keywords:

Pedagogy,

Terbiye,

Yeni Fikir,

Muallim,

Anadolu Terbiye Mecmuası.

ABSTRACT

The modernization movements in education, which gained momentum during the Second Constitutional period in the Ottoman Empire, are important in terms of efforts to raise the new generation. During this period, it was more realized that education was a field of science, and pedagogical publications were published. Considering the role of the press in shaping public opinion, it is important to examine newspapers and magazines that published on educational issues during this period. In this study, an examination was made on Terbiye, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası. In the study, which was a descriptive, written historical research conducted using the qualitative method, information was given about the modernization of education in the Ottoman Empire by scanning the literature. Then the identity of the journals; Administrative, technical and structural features are explained. Finally, the pedagogical contents in the journals are under four headings: "Discussions on Education and Training Activities", "Modern Methods and Techniques Used in Education and Training", "Social Dimension of Education and Training: Interpersonal Relations in Schools", "Education and Teaching Practices in Europe and America". The magazines focused on the necessity of reforms in education, updating courses and lesson plans, and developing interpersonal relationships on a human dimension in schools. In addition, information was given about the educational activities in Europe and America, and a basis was prepared for comparison with the studies in the Ottoman Empire.

* DOI: 10.46442/intjcss.1576660

** Sorumlu yazar: Ebru Davulcu, eakbaba@aybu.edu.tr

Atf Bilgisi / Reference Information

Davulcu, E. ve Temel, M. (2024). II. Meşrutiyet Dönemi Süreli Yayınlarında Pedagoji: Terbiye Mecmuası, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası Örnekleri. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 10(2), s.100-122.

1. Giriş

Osmanlı Devleti'nin modernleşme dönemi askeri, siyasi ve de toplumsal alanda pek çok yeniliğin inşa edilmeye çalışıldığı bir süreci içermektedir. Modernleştirme ihtiyacı hissedilen alanlardan birisi de eğitim olmuştur. Özellikle de çocuk/genç eğitim öğretimi Tanzimat Dönemi'nden başlayarak, II. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet Dönemlerinde pek çok değişim geçirmiştir.

Osmanlı Devleti'nde eğitim politikalarında ulusalcı/batıcı/İslamcı akımların etkisi olmuş, bu durum II. Meşrutiyet Döneminin ortalarında hızlanmıştır (Berkes, 2012, 456). II. Meşrutiyet Dönemi içinde bulunan siyasi şartlar sonucu eğitimde millileşmeye yönelim gösterilen bir dönem olmuştur. Bu dönemde harflerin değiştirilmesi düşünülmüş, milli bir eğitim-öğretim modeli oluşturulmaya, azınlık okullarının Türkleştirilmesine ve kızların eğitimi için kurumların açılmasına ve eğitimde Türkçe'ye verilen önemin artırılmasına çalışılmıştır (Ergin, 1977, 1291-1292). Bunlarla beraber eğitim alanındaki yenileşmelerle ilgili engellerle de karşılaşmıştır. Bu engeller arasında devlet ve bürokrasi içerisindeki bazı kesimlerin tepkisi, yaşanan savaşlar/iç karışıklıklar, toprak kayıpları, ekonomik zorluklar bulunmaktadır. Bu sorunlar eğitim alanında güdülen politikaların yarım kalmasına, revize edilememesine neden olmuştur. Eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren kesimin, muallimlerin çağın ihtiyacını karşılamadaki eksiklikleri, Avrupa'dan hızlı bir şekilde ithal edilen eğitim programlarının memlekete hızla uyarlanmaya çalışılması, da bir sorun olarak belirmiştir. Bu nedenlerle devletin müstakil, kendi eksikliklerine ve ihtiyaçlarına yönelik eğitim sistemi kurulamamıştır (Arslan-Orhon, 2020, 274). Bu problemlerle birlikte gerçekleştirilen girişimlerin nihai etkisi/sonucu, eğitimin bir bilim alanı olduğunun etkili bir şekilde fark edilmesine katkı sağlamasıdır. Bu etki, beraberinde eğitim meselesinin entelektüel bir yönelimle yeniden ele alınmasına katkı sağlamış, pedagoji biliminin de Osmanlı Devletinde ön plana çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu durumun en önemli göstergelerinden birisi, yayımlanmaya başlayan pedagoji içerikli yayınlardır. Yayınlarda Batıdaki pedagoğların bakış açısı ile eğitimin dünyevileştirilmesi, eğitimin toplumsal kalkınma için önemi, eğitimde fırsat eşitliği, eğitimin yaygınlaştırılması, eğitimin ve öğretim metotlarının çocukların zihinsel gelişim ve becerilerine uygunluğu, muallimlerin eğitim öğretim için önemi, reform sürecinde muallimlerin rolleri, eğitim ve öğretim yöntemleri vb. konular yazılmaya ve bu konular hakkındaki eserler tercüme edilmeye başlanmıştır.

Bu bağlamda, eğitim ve öğretimi bir mesele olarak tarih ve eğitim disiplini çerçevesinde ele alan, literatüre katkı sağlayan pek çok çalışmanın varlığı ifade edilebilir. Fakat modernleşmenin en önemli taşıyıcı araçlarından biri olan iletişim araçları üzerinden yapılan yayınların azlığı dikkat çekmektedir. İletişim araçlarının yeni eğitim politikalarının duyurulmasında, yaygınlaştırılmasındaki ve kamuoyu oluşturmadaki potansiyel katkısı göz önüne alınırsa bu önemli bir eksikliklerdir.

Bu eksikliğin doğurduğu gereklilikten hareketle çalışmada, II. Meşrutiyet Döneminde eğitim öğretim faaliyetleri ile ilgili yayın yapan az sayıdaki dergiler içerisinde dördüne değinilecektir: Terbiye, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası. Bu çalışma dönemin önde gelen aydın ve mektep adamlarından oluşan yazar kadrosunun yer aldığı ve eğitim öğretim faaliyetlerine, pedagojik gelişmelere odaklanan nadir dergileri incelemesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Osmanlıca yayımlanan bu dergilerdeki yazıların transkript edilerek güncel literatüre kazandırılması bakımından da çalışma özgün bir değer taşımaktadır.

Bu amaç ve önem doğrultusunda, eğitimdeki modernleşme hareketlerinin tarihsel sürecine değindikten sonra, dönemin önde gelen eğitimcilerinin çıkarmış olduğu Terbiye Mecmuası, Yeni Fikir, Muallim ve Anadolu Terbiye Mecmuası'nın isimli süreli yayınlar hakkında genel bilgiler –yayıncılar, ilk ve son neşir tarihleri idarehane, basımhane, periyot, abonelik, ücret, yazar kadrosu, basım tekniği, yayınlanan reklamlar, çıkış amacı, yayın politikası bilgileri– verilmiştir.

Söz konusu dergiler, Hakkı Tark Us Kütüphanesi'nin dijital veri tabanından temin edilmiş ve dergilerin veri tabanında yer alan tüm sayıları incelenmiştir. İncelenen dergilerde eğitim ile ilgili/ilişkilendirilebilecek tüm içerikler ön okuma neticesinde ayrı ayrı kategorize edilmiştir. Ardından da pedagojik içeriklerin tamamı transkript edilmiş ve dört başlık altında tasnif edilerek değerlendirilmiştir. Bu başlıklar “Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Üzerine Tartışmalar”, “Eğitim ve Öğretimde Kullanılan Modern Yöntem ve Teknikler”, “Mekteplerde Kişilerarası İlişkiler”, “Avrupa ve Amerika'daki Eğitim Öğretim Uygulamaları"dır. Niteliksel yöntem kullanılarak hazırlanan çalışma, betimsel desene sahip yazılı bir tarih araştırmadır.

2. II. Meşrutiyet Dönemi'nde Pedagojiye Yönelik Neşredilmiş Süreli Yayınlar

Pedagojiye yönelik dergilerin II. Meşrutiyet döneminde arttığı görülmektedir. Bu dönemin önde gelen eğitimcilerinden olan Satı Bey'in çıkardığı Tedrisât-ı İbtidâiyye ve Terbiye Mecmuası, Ethem Nejat ve Ferit Beyler tarafından çıkarılmış olan Yeni Fikir, Hüseyin Ragıp Bey'in yayımladığı Muallim ve Anadolu Terbiye Mecmuası adlı dergiler dönemin öne çıkan süreli eğitim yayınlarıdır.

2.1. Yeni Fikir Dergisi

15 Kanun-i Evvel 1327-Mayıs 1330 tarihlerinde 22 sayı yayınlanmış Türkçü bir dergidir. Manastır Darülmuallimin Müdürlüğünü yapan Ethem Nejat Bey ve okulun muallimi A. Ferid Bey ile birlikte dergiyi çıkarmışlardır. 21. sayıda dış kapakta yer alan “Her umûr için müdür Tüfekçioğlu Ahmet Akif beye müracaat edilmelidir.” ibaresinden müdür hakkında da bilgi edinilebilmiştir.

Derginin idarehanesi Manastır Darülmuallimi dahilinde daire-i mahsusa, dersaadet tevzi' yeri ise Bâb-ı Âli caddesinde Meziyyet-i İktisadiye Kütüphanesi'dir. 8. sayıda dış kapakta verilen bilgide derginin merciinin Bab-ı Âli caddesinde 49 numaralı Meziyyet-i İktisadiye Kütüphanesi olduğu; 11. sayıda ise idarehanenin adres bilgisinin, Bab-ı Âli caddesinde 49 numaralı Çiftçi Kütüphanesi olduğu bildirilmiştir. 21. sayıda dış kapağa telefon numarası da eklenmiştir: İstanbul, 49.

Derginin ilk sayısında Beynelmîlel Ticaret matbaasında basıldığı belirtilmiştir. 5. sayıda derginin basım yeri Manastır'da Neyyir-i Hakikat Matbaası, 10. sayıda Şems matbaası, 14. sayıda Yeni Turan Matbaası olarak değiştirilmiştir. Derginin 21. sayısı ise yeniden Şems matbaasına bastırılmıştır.

Derginin abonelik bedeli Osmanlı memleketleri için seneliği 13 kuruştur. Fiyatı ise 50 paradır. Derginin ilk sayısında “Abonelerimizin büyük istifadeleri” başlığı altında hazırlanan yazıda, 1. sayıdan itibaren üç ay zarfında abonelik yaptıranların istifade edebilecekleri imkânlardan söz edilmiştir (Yeni Fikir, 15 Kanun-i Evvel 1327). 3. sayıda ise istifadeler için verilen sürenin altı aya çıkarıldığı bildirilmiştir. Buna sebep olarak okuyucu istekleri gösterilmiş, bu istekleri yansıtan bir okuyucunun mektubu da yayınlanmıştır (Yeni Fikir, 15 Şubat 1327). Derginin 8. sayısında ise, Manastır'ın işgal edilmesi nedeniyle eski sayıların harap olduğu, bir kısmının Bulgar'a aşırıldığı ve yeni abonelere bundan sonraki sayıların gönderilebileceği bildirilmiştir. Abone defterinin kurtarılabilmesi için de İstanbul ve Anadolu'daki abonelere düzenli olarak dergilerin gönderilebileceği açıklanmıştır. Posta hizmetleri düzelince Rumeli'ye de dergilerin ulaştırılabileceği ifade edilmiştir (Yeni Fikir, Şubat 1328, 225-227).

Dergi çıkış amacını ilk sayısında yayınlanan “Yeni Fikir nasıl ve ne için çalışacak” başlığı ile yayınladığı yazıda ifade etmiştir. Yazıda memlekette çocuk ve gençlerin iyi terbiye edilmedikleri, bu nedenle çocuk ve gençlerin serbest ve akil bir tarikle çalışmadıkları, özel teşebbüslerde bulunma cesareti gösteremedikleri, içinde yaşadıkları topluma hizmet edemedikleri açıklanmıştır. Osmanlı Devleti'nde ziraatın önemli bir iş

Dergi siyah beyaz yayınlanmıştır. Dış kapağında derginin adı, tarihi, cilt ve sayı bilgisi, idarehanesi, yayıncılar, abonelik ve fiyat bilgilerinin yanı sıra münderecat yer almaktadır. Dergide matbaa bilgisi ise ilk altı sayıda son sayfada, 7. sayıdan itibaren ise dış kapak sayfasında yayınlanmıştır. Derginin 8. sayısı ile birlikte dış kapakta ve derginin iç sayfalarında görseller de yer alabilmiştir. 8. sayıda yayınlanan bu ilk görsellerde Türk neslinden bir Kırgız hanının ve bir Kırgız ailesinin resmi yayınlanmıştır (Yeni Fikir, Şubat 1328, 232-233). Resim kullanılan dış kapaklarda münderecat verilmemiştir.

Derginin iç kapağında ise serlevhada derginin adı, tarihi, periyodu ve yayın içeriğinin niteliği hakkında bilgi verilmiştir. Dergi yazıları tek sütun halinde yayınlanmıştır.

Reklam ve ilanların da neşredildiği dergide; Suphi Edhem Bey tarafından yayınlanan Ulum-i Tabiiyye Lügati'nin, Âfitab Kütüphanesi ve Mücellithanesinin, Meziyyet-i İktisadiye kütüphane ve matbaasının, Ali bey tarafından yazılan tedrisat-ı iptidaiye kanun layihasına ilişkin eserin, Eşya Dersleri, Kimyevi Gübreler, Bahçivanlık, Talim ve Terbiye Sahifeleri, Yiğit Türkler, Muazzez Vatana adlı eserlerin, Toprak mecmuasının, Resimli Kitap'ın, vatan malumatı yerli mürekkeplerin, tanıtımları bulunmaktadır. “Küçük Mübadale İlanları”, “Faideli Eserler”, “Taze Eserler”, “Çiftçi Kütüphanesi”, “Hususi muallim arayanlara müjde” başlıkları altında da ilan, tanıtım ve reklamlar yayınlanmıştır.

Dergide yayınlanan yazılarda şu isim ve imzalar yer almaktadır: Edhem Nejad, A. Erid, Aybey, Üsküdarlı Ali Enver, N. Samsama, Faik Ali, Belkis İclal, F.M.N., Mehmed Zeki, Mustafa, Ak Mirza, Yusuf Ziya, Ahmed Cemal, Muharrem, Demirtaş, Behram Lütfi, Arslan Turgut, Süleyman Fehmi, Hüseyin Avni, İsmail Hakkı, Sabri Cemil, Hristo Botef, Sabri Cemil, Cahide Nevres, Mehmet Fatin, Ahmet Nuri, Behram Altay, Hüseyin Remzi, Erturan.

2.2. Terbiye Mecmuası

Terbiye Mecmuası 10 Mart 1330 tarihinde, Mustafa Satı Bey tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Mustafa Satı Bey ayrıca derginin başmuharriridir.

Derginin idarehanesi ile ilgili ilk sayının son sayfasında “Cağaloğlu’nda Talebe Defteri” şeklinde bilgi verilmiştir. 2. sayıda son sayfada ise Nur-i Osmaniye caddesindeki Müdafa-i Milliye karşısında Mezunin-i Mülkiye kulübündeki daire-i mahsusa'nın idarehane olduğu bildirilmiştir. 29 Ağustos 1334 tarihindeki sayının son sayfasında da mektupların Nişantaşı'ndaki Yeni Mektep'e gönderilmesi gerektiği açıklanmıştır.

Basım yeri ile ilgili olarak ise ilk sayıda Matbaa-yı Hayriye adres gösterilmiştir. 3. sayıda bir değişikliğe gidilmiş ve derginin Karabet matbaasında basıldığı belirtilmiştir. Derginin 29 Ağustos 1334 tarihli sayısı ise Matbaa-yı Orhaniye'de basılmıştır.

Derginin fiyatı 100 paradır. Abonelik ücreti ise senelik 50 kuruş, altı aylık 30 kuruştur. Ecnebi toplumu için fiyat 13 franktır. Derginin fiyatının 29 Ağustos 1334 tarihli ilk sayısında 5, 7 kuruş olduğu bildirilmiştir. 12 Eylül 1334 tarihli derginin son sayfasında ise senelik aboneliğin 22 nüsha için posta ücreti ile birlikte 150 kuruş olduğu ifade edilmiştir.

Çıkış amacı hakkında derginin ilk sayısında yayınlanan “Başlarken” adlı yazıda, dergi heyeti terbiye konusunun önem kazandığı bir asırda, atisini terbiyeden beklemeye mecbur bir memlekette bu dergiyi çıkarmakla üstlenilen görevin altında ezildiklerini dile getirmişlerdir. İstisnasız herkesin öğretici ve eğitici olması gereken bir dönemde yaşandığının açıklandığı yazıda, fikir hareketlerinin sabit olmadığı, insanları sürüklediği sonra da yok olduğu dile getirilmiş; *Terbiye Mecmuası*'nı çıkarmanın zorluğundan bahsedilmiştir. Bu zorluğun tüm ağırlığı ve mesuliyetinin alındığı, muvaffak olunursa büyük bir sermaye kazanılacağı da ifade edilmiştir (*Terbiye Mecmuası*, 10 Mart 1330).

Derginin yayınlanma amacına yönelik olarak 12 Eylül 1334 tarihindeki sayısının son sayfasında yer alan “Karilere” başlıklı yazı da bilgi vermektedir. Yazıda, *Terbiye*'nin memleketin maarif ve terbiyesinin ahval ve ihtiyacının takibi için yayınlandığı belirtilmiştir. Bu nedenle de okuyuculardan gelen sorulara etraflı bir biçimde cevap verilmeye çalışıldığı bildirilmiştir. Ardından da istizah mektupları için adres gösterilmiştir (*Terbiye*, 12 Eylül 1334).

Kanaat Kütüphanesi olmuştur. 23. sayıda ise idarehane ve tevzi yerinin Bab-ı Ali caddesinde Sûdî Kütüphanesi olduğu belirtilmiştir.

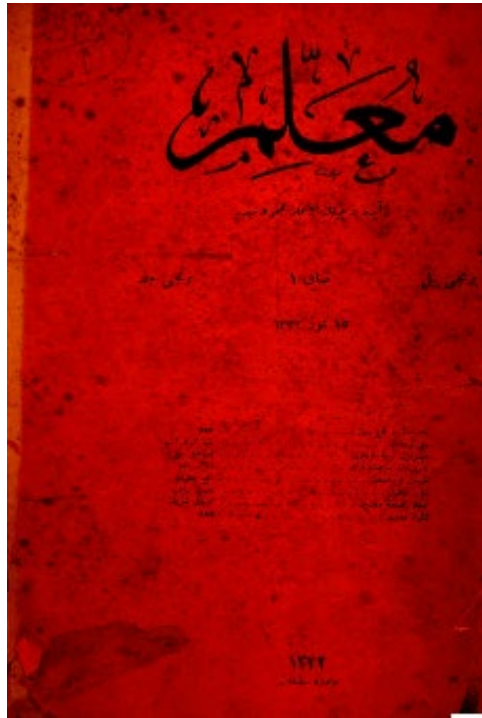
Derginin ilk sayısı Kader matbaasında basılmış, 2. sayısında ise derginin Şehzadebaşı Evkaf-ı İslamiye Matbaası'nda basıldığı ifade edilmiştir.

Derginin fiyatı 60 paradır. Abonelik bedelleri ise Türkler için seneliği 15 kuruş, Ecnebi halkı için 20 kuruş (4 Frank) olarak belirlenmiştir. Dergide 6 aylık abonelik yapılmamaktadır. Derginin 15. sayısında fiyatının 100 para, abonelik bedellerinin ise Türkler için 30 kuruş, ecnebler için 35 kuruş (7 Frank) olduğu bildirilmiştir. “Karilerimize” başlıklı yazıda fiyat değişikliğine neden olarak kağıt fiyatlarının yükselmesi gösterilmiştir (Muallim, 1 Teşrin-i Evvel 1333).

Çıkış amacı ile ilgili derginin ilk sayısında yayınlanan “Niyete Dair Birkaç Söz” başlıklı yazıda bilgi verilmiştir. Yazıda, adını çok eski bir risaleden alsa da yeni bir maksatla çıkan Muallim'in bir şey öğretmek gayesi gütmeyeceği, yalnızca terbiye ve tedris aleminde yaşayanların fikir, arzu ve niyetlerini duyurmak istediği açıklanmıştır. Avrupa'da her meslek erbabının bir gazetesinin olduğunun belirtildiği yazıda, Osmanlı Devleti'nde yarınların hazırlayıcısı yüzlerce gençten müteşekkil, ülkenin dört köşesine yayılmış bir muallimler ordusu bulunduğu, farklı yerlerde iş gören bu muallimlerin ortak konu ve sorunlar ile ilgili fikirlerini ortaya koymanın amaçlandığı dile getirilmiştir; Muallim'in tüm muallimlerin fikirlerine, içtihatlarına, gayelerine açık olduğu ifade edilmiştir. Böylece muallimler birbirlerinden haberdar edilecektir. Ayrıca dergide terbiye ve tedris ile ilgili önemli bulunan yazıların seçilip yayınlanacağı da bildirilmiştir (Muallim, 15 Temmuz 1332, 1-2).

Dergi ayda bir yayınlamıştır. Dış kapakta “Ayda bir çıkar muallimler mecmuasıdır” ifadesi yer almaktadır. Dergi 7. sayısından sonra bir buçuk ay ara vererek 8. sayısını 1 Mart 1333'te, 23. sayısından sonra da iki ay ara vererek 24. sayısını 15 Ağustos 1334 tarihinde yayınlamıştır.

Siyah beyaz yayınlanan derginin dış kapağında ad, sayı, cilt, tarih, periyot, matbaahane bilgileri ve münderecat yer almaktadır. İç kapakta da serlevhada derginin adı, yıl, sayı, cilt ve tarih bilgilerinin yanı sıra dış kapaktaki “Ayda bir çıkar muallimler mecmuasıdır” ibaresi tekrarlanmıştır.

Resim 3. Muallim dergisinin dış kapağı

Dergide; İlm-i Terbiye-i Etfâl, Türk Yurdu, Bilgi Yurdu, Bilgi Yurdu Işığı, Küçüklere Mahsus Resim, İptidailerde Türkçenin Usul-i Tedrisi, Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Leskofçalı Galip Beyin Divanı,

Kadınla Erkek Arasında Müsavat Olabilir mi?, Muhassalül Kelam vel Hikmet, Rehber-i Hayat, Tahlili ve Tenkid-i Tarihi İslam, Süleyman Paşazade Sami Bey/Külliyat-ı Asar, Haftalık Gazete, Düşünce, Din ve Hayat, Mezahib ve Turuk-ı İslamiyye Tarihi isimli yayınların; “Maarif Şuunu” adı altında gerçekleştirilen kimi faaliyetlerin; “Yeni Eserler” adı altında henüz çıkarılmış eserlerin; Hanımlara terbiye dersleri, İçtimaiyat dersleri, Serbest tarih dersleri, çeşitli konferanslar, Kıraat Dersleri adları altında kimi faaliyetlerin ve Evkaf-ı İslamiye Matbaası’nın reklam ve ilanları neşredilmiştir.

Dergide Ziya Gökalp, Hüseyin Ragıp Baydur, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Satı Bey, Ethem Nejat, Mustafa Şekip Tunç, Nafi Atuf Kansu, Kazım Nami Duru, Selim Sırrı Tarcan, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Ömer Seyfettin, Mehmet Emin Erişirgil, Tevfik Fikret, Rıza Tevfik Bölükbaşı, İbrahim Alaaddin Gövsa, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Abdülhak Hamit Tarhan, Süleyman Nazif, Yunus Nadi Abalıoğlu, Ali Ekrem Bolayır, Doktor Reşit Galip, Falih Rıfkı Atay, Nüzhet Sabit, Nigar Hanım, Vedat Nedim Tör, Ali Canip Yöntem, Ruşen Eşref Ünaydın, Mehmet Asım Us, Hakkı Tarık Us, Mehmet Zekeriya Sertel, Ali Haydar Taner tarafından yazılan makaleler neşredilmiştir.

2.4. Anadolu Terbiye Mecmuası

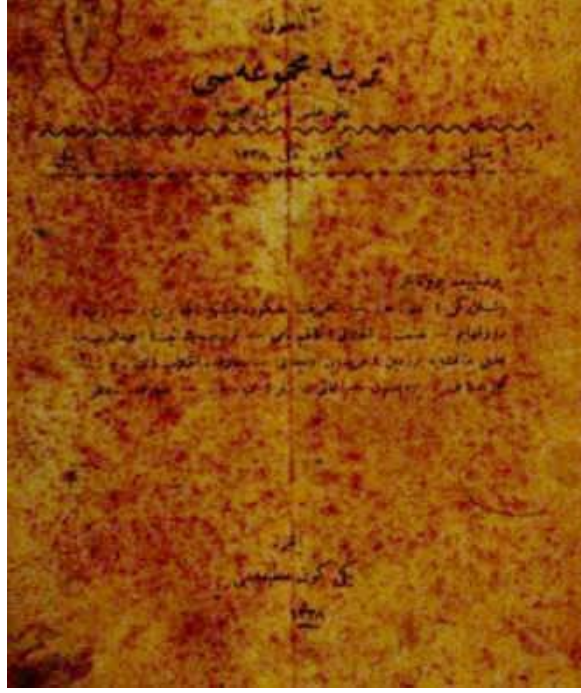
Anadolu Terbiye Mecmuası, Kanunusani 1338 tarihinde aylık ilmi, edebi mecmua olarak yayınlanmaya başlamıştır. Derginin Ankara’da Maarif Vekâleti Tali Tedrisat Müdürü Kazım Nami Bey tarafından çıkarıldığı, derginin müdürünün de kendisinin olduğu ifade edilmektedir. 4. Sayı ve sonraki sayılarda yazı idari işleri için Kazım Nami beye müracaat edilmesi gerektiği de belirtilir.

Derginin idarehanesi ile ilgili net bilgi görülmemekle birlikte, basıldığı matbaaya dair bilgilere yer verilmiştir. Derginin ilk sayısının Ankara Yeni Gün Matbaasında, 2. ve 8. yayınlarının arasındakileri Ankara Matbuat ve İstihbarat Matbaasında, 10. sayısının ise İstanbul Tanin Matbaasında basıldığı belirtilmiştir.

Abonelik ve satış bilgileri ise değişiklik göstermektedir. İkinci sayı ve sonrası iştirak şartının yıllığının 300, altı aylığının 150, bir sayısının ise 25 kuruş olduğu aktarılmıştır. Yedinci sayıdan itibaren mecmuanın yıllık iştirak bedelinin 150 kuruşa indirildiği, altı aylık aboneliğin kaldırıldığı, bir sene için yeni abone olanların 18. sayıya kadar altı dergiyi alabilecekleri ve altı aylık bonelerin aboneliğinin bittiği, yenilemek için 150 kuruş ile tekrar abone olabileceği ifade edilmiştir. 10. sayıda ise derginin yıllığının 120, aylık tek sayının ise 10 kuruş olduğu açıklanmıştır.

Derginin satıldığı yerler ile ilgili de bilgi verilmiştir. Buna göre, ilk sayılarda derginin Ankara’da Anadolu maarif Kütüphanesi’nden, 10. sayıda ise Ankara’nın yanı sıra İstanbul Babı Ali Caddesinde İkbâl Kütüphanesinden, İzmir’de Yavuz Kütüphanesinden, temin edilebileceği belirtilmiştir.

Aylık olarak yayınlanan derginin kapak sayfalarında “Aylık Edebi, İlmi Mecmua” ifadesi yer almaktadır. Anadolu Terbiye Mecmuasının çıkışı amacı ise derginin ilk sayısında Tahrir Heyeti imzasıyla aktarılmıştır. Özellikle memleketteki zor şartlardan ve eğitimin milli olmamasından bahsederek, çocuklarımızı ve gençlerimizi yetiştirirken birliğimize ve varlığımıza taarruz eden yabancı tehditlere karşı aziz bir nesil yetiştirmeye muhtaç olduğu vurgulanmıştır. Bu sebeple memleketin içinde bulunduğu inkılap ortamında yeni neslin bu inkılap ruhuna uyum sağlayabilmesi için milli bir terbiye bilincinin aktarılması gerektiği ifade edilmiştir. Derginin de bu amaçlarla, görülen şiddetli ihtiyacı elinden geldiği kadarıyla yerine getirme emelleriyle çıkartıldığı, milli bir terbiye inkılabına katkı sunmayı amaçladığı anlatılmıştır (Anadolu Terbiye Mecmuası, Kanunusani, 1-2).

Resim 4. Anadolu Mecmuası dergisinin dış kapağı

Dergi siyah beyaz yayınlanmıştır. Dış kapağının orta kısmında derginin adı, dergi adının altında derginin türü, sağ tarafta derginin sayısı, orta kısımda tarih, sol tarafta ise yıl bilgisi aktarılmaktadır. Sayfanın orta kısmında ise “bu sayıda bulunanlar/bu sayıdaki yazılar” bilgileri yer almaktadır. Derginin orta alt kısmında ise matbaa bilgisi bulunmaktadır. Derginin künye bilgileri/abonelik bilgileri ise iç kapak sayfalarında, bazı sayılarda ise 1. ve 2. sayfada konumlandırılmıştır.

Dergide herhangi bir görsele rastlanmamıştır. Tek sütun şeklinde yayınlanan yazılarda birkaç tane kütüphane ve matbaa reklamı/ilanı dışında da bir tanıtıma rastlanmamıştır.

Dergide yayınlanan yazılarda şu isim ve imzalar yer almaktadır: Tahrir Heyeti, K. N., Kazım Nami, Ahmet Edip, Feridun Vecdi, H. T., H. Rubu, T. H., Naci Fikret, Kemalettin Kamu, Ahmet Hikmet, A. H., A. Sıdkı, H. Avni, Muallim E. N.. Yazıları tercüme edilen yazarlar ise şunlardır: Emile Durkheim, Şarl Rişe, Alfred.

3. Terbiye Mecmuası, Yeni Fikir, Muallim, Anadolu Terbiye Mecmuası’nda Pedagoji İle İlgili Yayınlanan Makaleler Üzerine Değerlendirme

Dergilerde pedagoji ile ilgili yayınlanan makaleler “Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Üzerine Tartışmalar”, “Eğitim ve Öğretimde Kullanılan Modern Yöntem ve Teknikler”, “Eğitim ve Öğretimin Sosyal Boyutu: Mekteplerde Kişilerarası İlişkiler”, “Avrupa ve Amerika’daki Eğitim Öğretim Uygulamaları” şeklinde dört başlık altında incelenmiştir.

3.1. Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri Üzerine Tartışmalar

Yeni Fikir, Terbiye, Muallim ve Anadolu Terbiye Mecmuası’nda yayınlanan makalelerde mektep adamları ve aydınların eğitim ve öğretim faaliyetleri ile ilgili tartışma yürüttükleri temel meselelerden biri, eğitim ve öğretim faaliyetlerinde yapılan/yapılması beklenen inkılaplardır. Eğitim ve öğretim faaliyetlerinde yapılan inkılaplar; mekteplerde inkılabın gerekliliği, ilmi/fenni derslerde ve terbiyevî konularda gerçekleştirilen/gerçekleştirilmesi gereken değişiklikler üzerinden ele alınmıştır.

Makalelerde eğitim öğretim faaliyetlerinde ve terbiyede, memleketin atisi için Türk eğitimciler tarafından inkılap istendiği üzerinde durulmuştur. II. Meşrutiyet dönemi memleketin işgal ve ayaklanmalarla sarsıldığı bir dönemdir. Eğitim öğretim faaliyetlerinde yapılacak ıslahatlar bir kurtuluş reçetesi olarak görülmüştür. Bu konuda İsmail Hakkı tarafından Yeni Fikir dergisinde yayınlanan “Terbiyede İnkılap Lazım” adlı makale fikir verebilmektedir. Makalede, maarif görevlilerinin, mektep adamlarının devlet ve toplumun

kurtuluşu için maarifte ve terbiyede inkılap yapılmasını önemli buldukları bildirilmiştir. Rumeli’de yaşanan parçalanmanın sebebini maarifte yaşanan gerilikte gören İsmail Hakkı, maarifin düzelmesi için gerçekleştirilen ders programlarının ezbere ıslahını, ıslahat yapmış olmak için gerçekleştirilen değişiklikleri, Avrupa’ya öğrenci göndermeyi, Avrupa’dan uzman getirmeyi kuru birer öneri olarak değerlendirmiştir. İptidai seviyeden ve köylerden başlamak suretiyle toplumun tamamının eğitilmesinin önemi üzerinde duran İsmail Hakkı, okuma-yazma-hesap öğrenen ve böylece üretilen içeriklere vakıf olacak toplumun ülkeyi kurtarabileceğini açıklamıştır (İsmail Hakkı, 1 Haziran 1329, 361-366).

Dönemin aydınları mektepler aracılığı ile nasıl bir nesil yetiştirmek gerektiği ile ilgilenmişlerdir. Çünkü memleketin kurtuluşu ve çağdaşlaşması genç neslin elindedir. Feridun Vecdi Anadolu Terbiye Mecmuası’nda yayınlanan “Ne yetiştirmek İstiyoruz” adlı makalesinde günün mekteplerinde çocuklara terbiye namına sükûtun öğretildiğinden ve bu nedenle de mütedeyyin, mütekellim ve de şairlerin bu mekteplerden çıkamayacağından bahsetmiştir. Mekteplerde yalnızca müfredattaki derslerin okutulduğundan ve ezber sisteminin hakim olduğundan söz eden Feridun Vecdi, ne kendi kendine ne de işbirliği ile ortaklaşa iş görebilen insanların yetişmediğini dile getirmiştir (Feridun Vecdi, Haziran 1338, 171-173). Eğitim sisteminin çocukları ve gençleri ezber yapmaya yönlendirmesi aydınlar tarafından önemli bir sorun olarak değerlendirilmektedir. Mekteplerde ders planlarında ve eğitim öğretim tekniklerinde yapılacak inkılaplarla bu sorunun üstesinden gelinabileceği düşünülmüştür.

Ziya Gökalp bu konuda yaratıcı ilim melekesine sahip olmak için ezberden uzak durmanın önemi üstüne durmuştur. Ezberin zekâyı işgal eden zararlı bir alışkanlık ve davranış olduğunu düşünen Gökalp, eğitim öğretim faaliyetlerinde kemiyetten ziyade keyfiyete kıymet vermenin gerektiğinden bahsetmiştir. Bunun için de Maarif nezaretinin takip edeceği bir ıslahat çalışmasına ihtiyacın olduğunu vurgulamıştır (Gökalp, 1 Temmuz 1333, 353-354).

Maarif nezareti eğitim öğretim faaliyetlerinde ıslahatlar yapmaktadır. Dergilerde bu konu üzerinde de durulmuştur. Anadolu Terbiye Mecmuası’nda H.T tarafından yayınlanan “Maarifte İnkılap” adlı bir makalede, mekteplerin dünyada meydana gelen terbiyevî ve tedris inkılabından istifade edilerek yeniden vücuda getirilmesinin gerekliliğinden söz edilmiş; bunun için de Maarif vekaletinin harekete geçtiğini ve bir uzmanlar heyeti kurarak mekteplere verilecek yeni şekli, okutulacak dersleri, ders saatlerini düzenlemek istediğini bildirmiştir. H.T, heyetin yaptığı değişikliklerle ameli hayatta faydası olmayan dersleri programlardan çıkardıklarını belirtmiş, talebelerin mezun olduktan sonra herhangi bir işe başarıyla girişebilecekleri yetiye sahip olmalarının heyetçe önemsendiğini dile getirmiştir (H.T, Kanun-i sani 1338, 22). Mektep adamları, aydınlar ezberci zihniyetten uzak, müteşebbis bir neslin önemine değinmişlerdir. Dönemin maarif teşkilatı ders müfredatlarını değiştirmiştir. Bu değişiklikler için de Avrupa’daki eğitim sistemini örnek almışlardır. Fen alanında gelişme kaydedebilmek için bu dönemde özellikle liselerin ders müfredatında yapılan değişimler dikkat çekmektedir. Felsefe ve Edebiyat gibi dersler asgariye indirilmiş; insanın keşfedebildiği hakikatleri içeren dersler -Fizik, kimya, hendese, ziraat, kozmografya, biyoloji vb. fenni dersler- müfredata sokulmuştur. Şubeler de ilim/Edebiyat ve fünun olarak ayrılmıştır. Necmettin Sadık bu usulün Fransızlardan alındığını dile getirmiştir. Asra uymak ve fünun alanında gelişme kaydedebilmek için Avrupa eğitim sisteminin örnek alınabileceğini belirten Necmettin Sadık, hukuk, iktisad ve ahlak konularında ilerleyebilmek için ilgili derslerin karşılaştırmalı bir biçimde okutulmasının gerektiğine işaret etmiştir. Çünkü bu alanlar uluslararası bir öğretiyeye sahip değildir (Necmettin Sadık, 15 Mart 1330, 33-40).

Aydınların üzerinde tartıştıkları konulardan biri de Avrupalı usullerin mekteplere tatbikidir. Necmettin Sadık, mekteplerde direkt Avrupa eğitim sisteminin taklit edilmemesi; mülahaza ve inceleme yapılması gerektiğini bildirmiştir (Necmettin Sadık, 15 Mart 1330, 33-40). Ziya Gökalp de taklitçi olunmaması ve hatta derslerin içeriklerinin millileştirilmesi üzerinde durmuştur (Gökalp, 1 Temmuz 1333, 359). Çağdaş milletler gibi mektepler isteniyorsa milli terbiyenin önemsenmesi gerektiğinden bahseden Feridun Vecdi de, milli terbiyenin de henüz tam manası ile anlaşılmadığından söz etmiş; milli terbiyenin din, lisan, ahlak ve hukuk ile ilintili olduğunu belirtmiştir. Din, lisan, edebiyat, kimya, musiki, tarih, Coğrafya, hukuk, iktisat derslerinin en terbiyevî dersler olduğunu açıklayan Feridun Vecdi, bu dersler aracılığıyla çocukların terbiyesinin verileceğini bildirmiş daha sonra da nasıl bir çocuk yetiştirmek istendiğinin cevabını vermiştir:

Milli terbiyeli; ancak çağdaş ilimlerle donanmış, müteşebbis, beğenilen bir evlat (Feridun Vecdi, Haziran 1338, 173-174).

Milli terbiye dergilerde en çok ele alınan konulardan biridir. Ferdun Vecdi, ilk insanlardan beri terbiyenin mevcudiyetinden söz etmiş, her kavmin kendi fikirlerine göre çocuklarını terbiye etmek istediğinden söz etmiştir. Böylece çocuk içinde yaşadığı içtimai muhite uyumlu hale getirilmiştir. Feridun Vecdi'ye göre bu nedenle çocuğun terbiyesi din, lisan, ahlak, hukuk ve iktisat alanlarında verilmelidir (Feridun Vecdi, Haziran 1338, 171).

İsmail Hakkı gençlere, çocuklara verilecek terbiyenin kafa ve vücudu sağlamlaştıracak, kalplerini güzellikle dolduracak nitelikte; teşebbüse açık, cesur, sebatlı, dünya nimetlerine önem veren, çalışmaktan ve kazanmaktan bıkmayan, hırslı, faal gençleri yetiştirebilecek biçimde olması gerektiğini açıklamıştır. İsmail Hakkı'ya göre verilecek coğrafya ve tarih dersleri gençleri imparatorluğun mazisi ile ilgili bilgilendirmeli, istikbali aydınlatmalı, vatani sevdirmelidir. Düşmana savaş meydanında karşı gelebilecek duygularla çocuklar/gençler donatılmalıdır. Neslin uyuşukluğundan yakınan İsmail Hakkı, öncelikle gençleri uyandırmak, sarsmak gerektiğini belirtmiştir. Böylece inkılabın da beraber geleceğini ifade etmiştir. İsmail Hakkı'ya göre beden terbiyesi uyuşukluğu kaldırmak için önemlidir. Oyun ve gezinti mekteplerde beden terbiyesi için gereklidir. Talebeleri doğayla bir araya getirecek bir eğitim verilmelidir. Hareket-i bedeniyyenin tüm hareketlerin temeli olduğunu açıklayan İsmail Hakkı, hareket-i hissiyenin de mektepli mektepsiz olduğu fark etmeksizin tüm topluma vatani sevdirmek için gerekli olduğunu dile getirmiştir. Bu konuda romanlar, kitaplar yazılmalı, memleketin doğal ve tarihi güzellikleri tasvir edilmelidir. Müzik ile ruhlar canlandırılmalı, tiyatro oyunları ile bilinçlendirme yapılmalıdır. Hareket-i iradiyyenin de önemine değinen İsmail Hakkı'ya göre, teşebbüs etmekten aciz, ekmeğini hükümetten dilenen çocukları eğitmek ve ekmeğini taştan çıkarabilecek bir hale getirmek lazımdır. Terbiyenin söz söylememek, uslandırmak, utandırmak şeklinde anlaşılması gerektiğini ifade eden İsmail Hakkı, muallim gibi talebinin de isteklerine önem verilen, koşmanın, gülmenin, gezmenin, sormanın, dinlemenin ayıp görülmediği bir eğitim anlayışının önemine değinmiştir. Bu eğitim anlayışı edinildikten sonra coğrafya, hendese, hesap vb. okutulmalıdır (İsmail Hakkı, 1 Haziran 1329, 361-366). Terbiye, çocukların/gençlerin ruhlarını dinç tutmak, sağlam iradeli, müteşebbis, zorluklardan korkmayan, çalışkan, cesaretli, fedakâr, saygılı, vatan ve millet sevgisi ile dolu birer birey olmaları için gereklidir. Bu dönemde aydınlar ve mektep adamlarının millet, vatanın geleceği için üzerinde en çok durdukları husus yeni nesli terbiyevi açıdan yetiştirme çalışmalarıdır.

Dergilerde çocuklar/gençlerin asra uygun; ancak ahlaki, hukuki, iktisadi vb. hars ile ilgili konularda karşılaştırmalı ve milli değerlerle yetiştirilmesi; mekteplerde buna uygun ıslahatların yapılması üzerine önemle durulmuştur. Buna ilişkin de eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılan modern yöntem ve tekniklerden makalelerde sıklıkla söz edilmiştir. Bu yöntem ve teknikler pedagojik çalışmaların bir parçası olmaları dolayısıyla çalışmada ayrı bir başlık altında aşağıda değerlendirilmiştir.

3.2. Eğitim ve Öğretimde Kullanılan Modern Yöntem ve Teknikler

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin hangi yöntem ve teknikler kullanılarak gerçekleştirilmesinin istendiği üzerine yazılan makalelerin bir kısmı yeni mektepler ile ilgilidir.

Yeni Fikir dergisinde “Yeni mektepler” başlığı ile Edhem Nejat tarafından yayınlanan makalede, terakki eden dünyada kurulan yeni mekteplerden söz edilmiştir. Edhem Nejat çocuğun asrın şartlarına uygun yetiştirilmesi ve hayata hazırlanması için tabiatın önemli bir yapı taşı olduğunu belirtmiş, Avrupa ve Amerika’da kurulan yeni mekteplerden ve bu mekteplerdeki eğitim öğretimde kullanılan yöntem ve tekniklerden söz etmiştir. Bu mekteplerde tabiatın daha iyi anlaşılması için çocuklara bedeni, fikri, hissi terbiye verilmektedir. Kırdan açık bir hayat; ziraat, bahçe, demircilik, doğramacılık gibi el işlerinin mecbur tutulduğu mekteplerde beden sağlığının iyi olacağı bildirilmiştir. Yeni mekteplerde muhakeme, idrak etme, keşfetme, mektepte öğrendiklerini ahval alemi ile mukayese etme öğretilmektedir. Dersler tabiat kanunları çerçevesinde amili bir metotla verilmektedir. Yeni mekteplerde sabahları derslere, öğleden sonraları alafranga saatine, el işlerine, terbiyevi oyunlara, mütalaaya ayrılmıştır. (Edhem Nejat, 15 Kânunuevvel 1327, 4-9). Çocuğun yetişkinliğe hazır edilmesi için terbiyenin bir araç olarak kullanılması

gerektiğinin belirtildiği makalede, asrın şartlarına uygun çocuk yetiştirmek isteniyorsa dünyadaki yeni mekteplerin göz ardı edilmemesi gerektiği vurgulanmıştır (Edhem Nejat, 15 Kânunuevvel 1327, 4-5). Yeni mektepler şehir ve kasabalarda hali hazırda eğitim veren mekteplerden farklıdır. Bu mektepler talebelere kırdı tatbik imkanı sunmakta, çocuklara/gençlere tabiatla iç içe olma imkanı vermektedir.

Yeni Fikir Dergisinde yayınlanan “Takdirlere Layık Bir Teşebbüs Milli ve Amili Bir Mektep Kırdı Terbiye Mektebi” adlı başka bir makalede yeni mekteplerin çocukların/gençlerin psikolojisine, bedeni gelişimine yaptığı olumlu katkı ve bu mekteplerin iktisadi ve toplumsal bakımdan memleketi geliştirmedeki rolü hakkında açıklama yapılmıştır. Makalede, dönemin gençlerinin ihtiyarlardan daha çok hayattan yılmış, yorgun, hastalıklı, sinirli, korkak oldukları ifade edilmiş; Anadolu ve Rumeli’de, köyde ve şehirde durumun farklı olmadığı açıklanmıştır. Kurulacak yeni mekteplerle sorunun çözülebileceği dile getirilmiştir. Fikri terbiyeye önem verilecek bu mekteplerde bedeni terbiyeye de ihtimam gösterilecek, ziraat dersleri mecburi tutulacaktır. Bu dersler kapsamında tarlada ve bahçede muallim nezaretinde talebeler çalışacak; el işlerinin yanı sıra gençleri yurt müdafaasına hazırlamak için de jimnastik, askeri talim ve sporlar, yürüyüşler, fenni gezintiler, seyahatler yapılacaktır. Bir Türk ve Müslüman mektebi olması dolayısıyla ahlaken de buna uygun eğitim verilecektir (*Yeni Fikir*, Şubat 1328, 254-257).

Yeni mekteplerin yanı sıra dergilerde hali hazırda eğitim öğretim faaliyetlerine devam eden mekteplerde yaşanan sorunları gidermek ve terakki edebilmek için derslerde, ders planlarında, dersleri verirken kullanılan yöntem ve tekniklerde yapılması gereken değişiklikler üzerine de makaleler yayınlanmıştır.

Muallim dergisinde yayınlanan iptidai mekteplerde ders planlarını konu alan bir makalede, muallimlerin sınıflarda yaşayabildikleri başarısızlıkların sebepleri ele alınmıştır. Derse iyi hazırlanmamanın ve ders planını iyi tertip edememenin muallimlerin başarısızlıklarında etkili olduğunun bildirildiği yazıda plan yapılırken aşağıdaki hususların dikkate alınması gerektiği açıklanmıştır (*Muallim*, 15 Ağustos 1332, 49-52):

1. Talebenin daha evvel anlatılacak konu ile ilgili başka bir ders görüp görmediği, ne kadar bilgi sahibi olduğu, bu bilgiden başka talebeye ne öğretilbileceği,
2. Anlatılacak konunun bağlamının ne olduğu, mukayeselerin ne üzerine yapılacağı,
3. Konu anlatılırken kullanılabilecek araçlar neler olduğu ve bu araçlara sahip olunup olunmadığı, araçlar yoksa nasıl tedarik edileceği,
4. Konu hakkında malumatın nereden elde edilebileceği,
5. Dersin amacının ne olduğu,
6. Derste hangi hususların tekrar edileceği, hangi konular üzerine durulacağı, hangi hususların daha hızlı anlatılıp geçilebileceği belirlenmelidir.

Bu maddelerden yola çıkılarak dersin okutulacağı sınıfın, maksadının, kullanılacak araç ve gereçlerin, ele alınacak konuların yazılı olarak planlama yapılarak açıklığa kavuşturulmasının gerektiği açıklanmıştır. Böylece muallimin verdiği dersler arasında mukayese yapabilmesi, aynı dersi başka dönemlerde vereceği zaman zorluk çekmemesi; yeni gelen muallimlerin bu notlardan faydalanması; müfettişlere doğru raporların verilebilmesinin sağlanacağı da yazıda dile getirilmiştir (*Muallim*, 15 Ağustos 1332, 53).

Dergilerde eğitim öğretim ders planlarında yapılan değişikliklerin talebelerin ilmi ve fenni bilgileri edinmelerinin yanı sıra terbiyelerinin de gelişiminde etkili olduğu ifade edilmiştir. Ders planlarına yeni eklenen ya da planlarında değişiklik yapılan dersler ayrı ayrı makalelerde ele alınmıştır. Ziraat, eşya, musiki, Fransızca, jimnastik, resim, el işi talebelerin fikri ve bedeni terbiyesi için makalelerde ele alınan derslerdir. Bu dersler üzerine makalelerde yapılan açıklamalar aşağıda sırasıyla ele alınmıştır:

Yeni mekteplerin talebelerin ruhsal, fikri ve bedeni terbiyesi için önemi daha evvel ele alınmıştı. Bu kapsamda verilen ziraat dersleri ile ilgili *Yeni Fikir* dergisinde A. Ferid tarafından “Manastır Darülmualliminde Ziraat Dersleri Nasıl Okunuyor?” adlı bir makale kaleme alınmıştır. Makaleye göre Darülmuallimlerdeki ziraat dersleri, talebelere muallim olduktan sonra çocuklara köy hayatını, köylülüğü, köylüleri anlatabilmeleri için okutulan derslerdir. Memleket için çok lazım olan bu dersler en son usuller

kullanılarak okutulmaktadır. Derslerde teorik bilgilerin yanı sıra zirai gezi ve ziyaretler de yapılmaktadır. Makalede teknik imkânsızlıklardan da yakınan A. Ferid; memlekette sütçülük, tavukçuluk vb. alanlarda yeterli alet olmadığı için kendi istediği gibi bir eğitimin verilemediğini de kaydetmiştir. A. Ferid, Hikmet ve Kimya derslerinin ise gayet iyi bir kitaptan okutulduğu için muallimlerin yeterli malumata sahip olabildiklerini açıklamıştır. Ancak kitaptan öğrenilen derslerin tatbikini yapmak için büyük laboratuvarlara ihtiyaç olduğu; ancak memleketteki laboratuvarların küçük olduğu belirtilmiştir (A. Ferid, 15 Mayıs 1328, 167-172). Darümuallimlerde okutulan diğer bir ders ise Eşya dersidir. Eşya dersleri en iyi takip edilen derslerdendir. Makalede bu ders ile ilgili de bilgi verilmiştir (A. Ferid, 15 Mayıs 1328, 167-172). İptidai mekteplerde de okutulan eşya derslerinde, fenni bir kıraat yaptırılmaktadır. Bunun yeterli olmadığı tartışıldığı *Anadolu Terbiye Mecmuası*'nda yayınlanan "Eşya Dersleri" adlı makalede, bu dersin verilme biçiminin faydaları, mahzurları; bu derslerden daha iyi istifade edebilmek için nasıl okutulması gerektiği üzerine çalışmalar yapılması gerektiği bildirilmiştir (*Anadolu Terbiye Mecmuası*, Haziran 1338, 165).

Eşya dersleri Avrupa'da 18. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nde ise 19. yüzyılın ortalarında –Fen Bilgisi adı ile 1845'te, Eşya Dersleri adı ile 1869'da– müfredata girmiştir. Talebelerin fenni terbiyesi için önemli olan bu ders, talebelerin laboratuvarlarda ya da tabii ortamlarda deneyerek, düşünerek, yaşayarak öğrenme etkinliklerine katılabilecekleri bir derstir. Talebenin deney ve tecrübeyi kendi çabası ve faaliyetleri ile edinmesinin derse bağlılığı, işlenen konuya duyulan ilgiyi artıracığı, öğrenilenlerin ömür boyunca unutulmamasını sağlanacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla mektep müfredatlarına giren bu ders ile ilgili dergilerde yayınlanan makalelerde, eğitim ve öğretimde tatbikata önem vermenin bir yöntem olarak kıymetine değinilmiş; ancak tatbikat yapılacak laboratuvar vb.'nin azlığına vurgu yapılmıştır.

Dergilerde ele alınan musiki dersi de milli terbiye ve talebelerin öğrenme becerileri ile ilişkisi dâhilinde değerlendirilmiştir. *Yeni Fikir* dergisinde Edhem Nejat tarafından yazılan "Terbiye ve Musiki" adlı makalede musikinin çocuk terbiyesindeki öneminden bahsedilmiştir. Musikinin lisan, edebiyat, tarih kadar önemli olduğunu belirten Edhem Nejat; seslerin, sedaların, muntazam ahengin çocukları mutlu ettiğine değinmiş, bir şiirden ziyade beste dinlemelerinin çocukların kalbine daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Edhem Nejat'a göre çocukların rontlarına eşlik eden şarkılar onların hislerine hitap eder, şarkılarda, marşlarda kısa ve uzun cümlelerin hikmetini anlamaları daha kolay olur. Musiki ve şiir arasında karşılaştırma yapan Edhem Nejat musikinin insanı yormayacağını, hatta yorgunluğa iyi geleceğini dile getirmiştir. Memlekette musikinin ihmal ve inkar edildiğinden söz eden Edhem Nejat, musikinin toplum ahlakını saflaştırdığını belirtmiştir. Mekteplerde musikinin gereğine uygun okutulması için darümuallimlerde bu alana önem verilmesi gerektiğini bildirmiştir. Sedaları öğretmen, şarkıları kolayca talim etmenin, kahramanlık tarihi ile ilgili, milli aşkla ilgili şarkılar öğretmek vb. mekteplerde çok iş göreceğini açıklayan Edhem Nejat; mekteplerde musikinin bu beklentileri karşılayacak biçimde okutulmadığından yakınmış, musikiden anlayan muallimlerin olmadığını, bu sorunun ortadan kaldırılması için milli konservatuarlarının açılması gerektiğini bildirmiştir (Edhem Nejat, Teşrin-i Evvel 329, 491-495). *Muallim* dergisinde yayınlanan "Musiki ve Mekteplerimiz" adlı başka bir makalede musikinin milli ve dini terbiye için öneminden söz edilmiştir. Darülfünunda tarih ve felsefe dersleri veren Mehmet Emin tarafından yazılan bu makalede, milli ve dini gayeleri çocuklara duyurmak ve onlarda heyecan uyandırmak için musikinin bir vasıta olduğu; çocukların da musikiyi sevecek biçimde mekteplerce terbiye edilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Mekteplerin çoğunda talebenin musikinin ne için okutulduğunun farkında olmadığını açıklayan Mehmet Emin, en cazibeli ders olması gereken bu dersin nota öğretilmekten ibaret görüldüğü için talebelere zaman zaman muhtelif musiki parçaları dinletmek olduğunu dile getirmiştir. Makalede ayrıca zaman zaman düzenlenecek müsamerelerde talebelerin zevk alabileceği musiki parçalarının keman, piyano gibi musiki aletleri ile dinlettirmenin iyi bir terbiye vasıtası olarak görülebileceği de kaydedilmiştir (Mehmet Emin, 15 Teşrin-i evvel 1333, 540-541).

Musiki gibi resmin de terbiye için önemi makaleler aracılığıyla açıklanmıştır. Resmin talim ve terbiye ile ilişkisini ele alan İsmail Hakkı tarafından yazılan "Resmin talim ve terbiye ile münasebeti" adında dört makale *Terbiye* dergisinde yayınlanmıştır. İsmail Hakkı derginin 1. sayısında yayınladığı seri yazının ilkinde terbiye ile resmin alakadar olduğunu belirtmiş, resimle ilgili ortaya atılan "resim günahtır, resim

eğlencedir, resim elleri alıştıırır, resim zevki terbiye eder, resim ressamlık içindir” gibi toplumun sahip olduğu eksik ya da yanlış düşüncelere karşı fikri bir arayışa girmiştir. Resme günah demeyi cehaletle ilişkilendiren İsmail Hakkı, resmin memleketin hür yaşamasında, vatanperverlerin buhranlarıyla mücadele etmesinde önemli olduğunu dile getirmiş, vatanın hür olmasında mektep, medrese, kışla, cami yapmak kadar resimle ilgili ortaya atılan hurafelerle mücadele edilmesinin de önemli olduğunu vurgulamıştır. Resme gönül veren ya da verecek olan gençler için bu yapılmalıdır. Bu bakımdan resim eğlenceli, ciddi olmayan bir iş de değildir. Resim kişinin olgunlaşması ve terakkisinde önemlidir. Bu bakımdan da tarih, coğrafya, felsefe vb. dersler kadar; hatta daha ciddi, terbiyevi ve ilmi bir derstir. Resim yaparken zihnin de beraber çalıştığını, zihni gelişme ve ruhi terbiye için resmin önemini ifade eden İsmail Hakkı, resim yapmayan bir milletin hem zihnen hem de bedenlen kötürüm olduğunu dile getirmiştir. İsmail Hakkı’ya göre resim yapan çocuk; fikri ve hissi güzelliğın yanı sıra hassas parmaklara, yükselen zekaya, duygulu kalbe, kuvvetli bir azim ve iradeye de sahip olur. Bu nedenle de resim yalnızca zevki ve parmakları terbiye etmez. İsmail Hakkı, zihni açık, muhakeme etmeyi bilen, dikkatli, hassas, azimli, müteşebbis, sebatkâr olmak için resim eğitiminin önemli olduğunu aktarmıştır (İsmail Hakkı, 15 Mart 1330, 18-23).

Seri yazının 2.’sinde ise İsmail Hakkı, insanı resim yapmaya iten fitri sebeplerden söz etmiştir. Çocuğın her fırsatta faaliyet gösterdiğini, koştüğünü, oynadığını, muayene ettiğini anlatan İsmail Hakkı, üç yaşından sonra çocukların ellerine kalem aldıklarını, çizdiklerini, kağıtları yırttıklarını, kırıştırdıklarını vs. ifade eder. Bunun sebebinin toplum tarafından yaramazlık olarak görüldüğünü dile getiren İsmail Hakkı Allah’ın çocuğa bu bedeni faaliyeti sebepsiz vermediğini dile getirmiştir. Çocuktaki merak, taklit, rekabet, inşaat, tahribat vb. fitri özellikler bu faaliyetlerin sebebidir. Çocukların faaliyetleri başlıca alelade hareket etme, ses, resim ve el işleri şeklinde kendisini göstermektedir. Çocuk resmi, daha önce gördüğü, kendi üzerinde tesir bırakan bir şey üzerine çizmektedir. Çünkü resim bir akis amilidir. El, parmak ve kolların hareketi ile yapılması nedeniyle resim el, parmak ve kol terbiyesinde önemlidir. Resmin bilinerek, anlayarak yapılmasının gerekmesi onu dikkatle ele almayı gerektirir. Dolayısıyla resim dikkati de geliştirir. İdrak etmeyi gerektirir. Resim gelişigüzel çizilmez. Nasıl resim dikkatsiz çizilmezse dikkat için de kafada resmetmek gerekmektedir. Resmi bir vasıta olarak kullanmayan bir terbiye-i fikriye, akamete mahkumdur. Resim konusunda eğitim almışların, ressamların dikkatlerinin diğer insanlara göre daha kuvvetli olduğunu, ressamların diğer insanlardan daha iyi gördüğünü, eşya hakkında yüksek bir dikkate sahip olduklarını açıklayan İsmail Hakkı, resim dersleri alarak herkesin kendi derecelerine göre dikkatlerini geliştirebileceğini dile getirmiştir (İsmail Hakkı, 1 Nisan 1330, 66-73). Seri yazının 3.’sünde resmin çocuklara hangi yetileri kazandıracığı üzerine bilgi verilmiştir. İsmail Hakkı resmin eşya-yı hariciye hakkında fikir sahibi olunmasında önemli olduğunu ifade etmiştir. Eşya hakkında fikri geliştiren eşyadan alınan istihbarat ve histir. Resim yapmak çevre hakkında doğru hüküm vermeyi sağlamaktadır. Henüz kalem kullanmayı bilmeyen çocukların çevre hakkındaki bilgisi, hükmü kaba ve iptidaidir. Resim yapan çocukların bilgisi ve hükmü ise nispeten iyidir. Resmin hafıza-i eşkâl ile de münasebet vardır. Resim taklit etmek değildir. Tabiatın birtakım şekillerini incelemek, kıyaslamak için resim yapılır. Resim şekiller üzerinden hafızayı güçlendirir. Şekillerin incelenmesinin yanı sıra tekrarlanmasını sağlar. Resim yaparken görülen ile asıl olan birleşir. Bir şey hakkında intiba ne kadar çoksa o şey o kadar akılda kalmaktadır. Resim tüm bedenle yapılmaktadır. Resmi yapılan şeyler daha kolay hatırlanır. Bu nedenle resim bir şeyleri öğretebilmek için kullanılabilir yollardan biridir. Resmin insanı tahayyüle sevk edeceğini belirten İsmail Hakkı, çocuğın resim yaparken gördüğü bir şeyi, vakıayı tasvir ettiğini belirtir (İsmail Hakkı, 15 Nisan 1330, 109-117). Çocuğın hafızasının güçlenmesinde etkili olan resim çocuğu tahayyül etmeye de sevk etmektedir. Resim yaparken çocuğa önce olan bir şey taklit ettirilir, çizdirilir. Sonra da çocuğa bu madde ile bir süsleme, bezeme yaptırılır. Çocuk böylece kendi tahayyülünden yola çıkarak bir terkip yapacaktır. Terkip yaparken de muhakeme etmeyi öğrenecektir. Resim soyut olanı düşündürmek ve idrak ettirmek bakımından önem taşır. Resim tekamül ettikçe insan zekası da kemale doğru sürüklenir (İsmail Hakkı, 15 Nisan 1330, 109-117). İsmail Hakkı bu makalesinde resmin çocukların zevklerini terbiyedeki rolüne de değinmiştir. Çocukların parlak ve renkli şeylere temayülleri bulunmaktadır. Resim bu temayülleri terbiye ve idame ettirmektedir. Resim iradeyi terbiye etmektedir. İyi bir sanat eser karşısında insan ruhu haz duymaktadır. Sanat öğretmek, sanat eseri ile insanı karşı karşıya getirmek insana manevi olarak kazanımlarda bulundurmaktadır. Resim saadet verir ki bu saadet hayat için

elzendir. Resim doğrudan iradeye tesir ettiği için ahlakı terbiye etmekte, insanı sabır ve sebata alıştırmaktadır. Çünkü resim yapmak cismani ve ruhi olarak birtakım zorluklara katlanmayı gerektirmektedir. Resim yalnızca mevcut numuneyi yapmak demek değildir; mevcut olamayanı da vücuda getirmek demektir. Resim yapmak teşebbüste bulunmayı sağlar. Çünkü resim gibi teşebbüs de yenilik demektir. İsmail Hakkı'ya göre tüm bu sebeplerle çocukları/gençleri terbiye eden resim gibi bir vasıta yoktur (İsmail Hakkı, 15 Nisan 1330, 109-117).

İsmail Hakkı resim ile ilgili yazdığı seri yazının son makalesinde resmin tedrisattaki öneminden söz etmiştir. Resmin imlasız, kıraatsız, yazısız öğrenme sağladığını, akılda kalıcı, terbiyevi ve açık yazı olarak nitelendirilebileceğini belirtir. İsmail Hakkı resmin tedrisata tatbik edilmesine ilişkin İsviçre'nin Zürih şehrinde bir lisede yapılan uygulamadan söz etmiş; öğretmenin derste önce okutacağı kelimenin nesnesin verdiklerini, sonra onun resmini çizdirdiklerini, böylece görülmeyen çok şeyin fark edildiğini ve daha iyi anlamlandırma yapıldığını belirtmiştir. Tüm derslerin anlaşılması için anlatılanların çizgi ve resimle tasviri çocuk için faydalı olacaktır. İsmail Hakkı, mekteplerde sağlam bir malumat ve terbiye almak için resmin kıymetine değinmiştir (İsmail Hakkı, 1 Mayıs 1330, 167-173).

Resim yapmanın terbiyevi işlevinin yanı sıra eğitim öğretim faaliyetlerinde resim gösterilerek, hatta sinematograf ile öğretim yapılarak talebenin ilgisinin çekilebileceği ve etkin bir öğretim faaliyeti gerçekleştirilebileceği ile ilgili de dergilerde makaleler yayınlanmıştır. *Muallim* dergisinde Şakir Ahmet tarafından yazılan "Tedris Vasıtaları: Tedrisat'ta Sinematograf" adlı makale bu konuda önemlidir. Talebeye mektepte anlatılan ve kitaplarda okutulanların resimle izahının talim terbiye için mühim bir yer işgal ettiğini anlatan Şakir Ahmet, resmin öğretim faaliyetleri için diğer tekniklerden üstün yanlarına değinmiştir. Üşenmek yorulmak bilmeyen, gösterdiği şeyi en ince teferruata kadar aktaran, dikkat celbeden resim; muallimlerce de benimsenmiş, muharrirlerin de itina ile yaklaştığı bir tedris vasıtası olmuştur. Makalede Şakir Ahmet, resmin teknik olarak eksik kaldığı zamanlarda sinematografin tercih edilebileceğinden bahsetmiştir. Her yeni iptidai mektebinde sabit ışıklı resimler gösteren bir alete lüzum olduğunu, sinematografin tedrisat için benzersiz bir yardımcı vazifesini ifa ettiğini, ışıklı resim ve sinematograf ile çocuğun birçok şeyleri daha az yorularak, fakat pek ziyade eğlenerek öğreneceğini açıklayan Şakir Ahmet, çocuğun öğrendiklerinin zihninde daha kalıcı olmasında sinematografin yerini anlatmıştır. Eski usul öğretimde çok yorularak az şey öğrenen çocuk, sinematograf ile daha az yorup daha çok eğlenerek fazla bilgi edinebilecektir. Makalede Şakir Ahmet Amerika'nın tanınmış pedagoglarından muallim Leonard P. Ayres'in, talebeleri ile Edison'un eğitici filmler hazırladığı laboratuvarını ziyareti ile ilgili bilgi vermiş; bu ziyaret esnasında talebelerin şahit oldukları ve ilgilerini çeken görüntülerin uzman muallimlerce kaydedildiğini ve eğitim öğretimde yeni metotlar geliştirildiğini aktarmıştır (Şakir Ahmet, 15 Temmuz 1332, 13-14).

Makalede uzman muallimlerin sinematografin öğretimdeki olumsuz yanlarına ilişkin de bilgi verdikleri, talebenin karanlık bir odada, yalnız, sadece dikkat ve fikir içeren bir çaba ile gerçekleştirdiği öğretim faaliyetinin eksik kalabileceğini açıkladıkları kaydedilmiştir. Şakir Ahmet buna karşılık olarak kimi derslerin konusunun resim göstermekten başka bir şekilde anlatılamayacağını; Coğrafya dersinde çocuğun hiç yorulmadan ülkeleri, dağları, çölleri, ırmakları, bataklıkları, ayı, güneşi; Tarih dersinde bahsedilen devrin hayatını, binalarını, dönemin özelliklerini ve geleneklerini, adetlerini, eserlerini, asker, hükümdar, kadınlar ve çocuk tasvirlerini; Fen dersinde cisimlerin asıl maddelerini, hareketlerini, böceklerin istihalelerini, hayvan çeşitlerini, deniz hayvanlarını, bitkileri, mikropları, vücuttaki sistemleri, kanın, kemiğin yapısını, kırık, çıkık vb.nin iyileşmesini vs. sinemada göstermenin en işlevsel yol olduğunu bildirmiştir. Muallimin de gösterilen içeriklerle ilgili bilgi vermesi gerektiğini belirten Şakir Ahmet, muallimin daha evvelden görselleri incelemesi gerektiğini vurgulamıştır (Şakir Ahmed, 15 Temmuz 1332, 14-16).

İstanbul'da yalnızca birkaç mektepte sinematografin olduğundan söz eden Şakir Ahmet, mevcut sinemalardan belli gün ve saatlerde faydalanılabileceğini; merkez kazalarla kasabalarda sinema işletilmeye imkan yoksa da birer projeksiyon aleti almak veya alınması için ahaliden eğitim gönüllüsü bazı kişilerin yardımına müracaat etmenin mümkün olduğunu ifade etmiştir (Şakir Ahmed, 15 Temmuz 1332, 16-17).

Dergilerde talebelerin beden terbiyesi hakkında bilgi veren makaleler de yayınlanmıştır. *Terbiye* dergisinin ilk sayısında yayınlanan “Mekteb-i İbtidaiyede terbiye-i bedeniyye” başlıklı makalede, tabiat ve sanatın güzelliklerinden zevk almanın, maddi ve manevi güzellikleri sevmenin ve aramanın, geçimi de böyle bir güzellikle tanzim etmenin gerekliliğinden söz edilmiş; çocuklarda böylesi melikeleri; renklerin, seslerin uyum ve ahenginden doğan güzellikleri geliştirmenin memleketin uygarlaşmasındaki öneminden bahsedilmiştir. Bir kişinin ahlakı, fikri, maddi suretinin içinde bulunduğu toplumun tesiri altında olduğunu, bu tesirin de en çok çocuklukta görüldüğünü aktaran makalede, çocukluk zevk terbiyesi için de en uygun zaman olarak gösterilmiştir. Çocukların bir yere toplanarak onlara terbiye verilmesini sağlayan yerler ise mekteplerdir. Mekteplerde çocukların zevklerinin terbiyesi için hangi araçların kullanılacağı ile ilgili ise makalede şunlar ifade edilmiştir: Sanat tarihi, bediyyat dersleri vermekle çocuklar terbiye edilemez. Çocuklar mektebe başlar başlamaz temizlik, intizam ve hüsn-i tabiat konusunda eğitim vermeye başlanmalıdır. Muallimin kendisinin intizama, nezakete, hüsn-i tabiata dikkat etmesi oldukça tesirlidir. Mektep müdürleri bu konuda muallimleri, memurları kontrol altında tutmalıdırlar. Mürebbi ve muallimler bıkmadan talebeleri nazik, kibar davranmaya ve konuşmaya; temiz ve sade giyinmeye alıştırmaları gerekmektedir. Ayrıca çocuklara mekteplerde verilecek kitapların, defterlerin, kalemlerin vb. araçların dikkatle seçilmesi, çocukların fikir ve ruhuna güzellik katacak cinsten olanlarının verilmesi gerekmektedir. Yazısı bozuk, resimleri fena, kağıtları adi olan eserleri çocuklara vermemek gerekmektedir. Ciltlerin sadelik içinde, temiz olmasına ve muhafazasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Muallimin çocukların tertip ve nizamına, güzel yazmalarına, çizmelerine dikkat etmesi gerekmektedir. Ek olarak müzelerin, şehirlerin, ibadet yerlerinin ziyareti; mektepçe yapılacak kır gezintileri eğitim için gereklidir. Mekteb-i iptidailerde okuma, resim, şarkı söyleme dersleri beden terbiyesine hizmet etmektedir. Kıymetli ve güzel hikayecikler, nesir parçaları, efsaneler, şiirler çocuklara yüksek sesle, bazen tüm talebelerin katılımıyla okutulur, tekrar ettirilir, ezberletilirler. Şarkı söyleme ve musiki derslerinde vatan sevgisi, fedakarlık, aile konularında hisler harekete geçirilebilir. Vazifesine düşkün ve maharetli bir mürebbi ahlak, tarih, coğrafya vb. derslerde, her fırsatta talebesinin zevkini saflaştırmada yardımcı olacaktır (*Terbiye*, 15 Mart 1330, 11-15).

Beden terbiyesi konusuna farklı bir bakış açısı ile yaklaşan Edhem Nejat ise *Yeni Fikir* dergisinde yayınladığı “Beden Terbiyesi - Mekteplerde Askerlik ve İsveç Jimnastiği” başlıklı makalesinde jimnastiğin sağlık açısından önemine değinmiş, ayrıca milli hislerle bağını kurmuştur. Edhem Nejat mekteplerde talebelerin en sevdiği oyunun askerlik olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle de Türk çocuklarına armağan olmak üzere mekteplerde gösterilebilecek askerlik talimi ile İsveç usulü jimnastiğin usullerini anlatmıştır. İsveç jimnastiğinin bir fünun olduğunu bildiren Edhem Nejat, çocukların vücutlarını olgunlaştıracağını açıklamıştır. Dünyanın tüm milletlerinde beden terbiyesi için bu jimnastiğin yaptırıldığını belirten ve İsveç jimnastiği yaptırmakla İsveçli olunmayacağını, yalnızca fünundan istifade edileceğini anlatan Edhem Nejat, fünunun milleti olmadığını da sözlerine eklemiştir. Ardından da muallimlerin jimnastikle ilgili bilmesi gereken şeyleri de sıralamıştır. Edhem Nejat, jimnastik mualliminin daha çevik, kuvvetli, dinç olduğunu açıklar. Ona göre jimnastik muallimi milliyetperver olmalıdır. Her dersinde fırsat buldukça talebelere milli hisleri aşılamalıdır. Milli türküler, marşlar söylemesini bilmelidir. Talebelere bunlar eşliğinde ritm tutturmalıdır. Faydalı bir jimnastik dersi için ilk derslerde talebelere azalarının isimlerini söylemeli, yerlerini öğretmelidir. Çocuklara hattı müstakim, hattı münhani, mail, şakul, zaviye, amut yaptırtmalı/öğretmelidir. Ciğer, kalp, şeryan, siyah ve kırmızı kan damarları vb. yi talebelerine saydırtmalı, her birinin hikmetini, faydasını anlatmalıdır (Edhem Nejat, 1 Kanun-i evvel 1329, 568-572).

3.3. Mekteplerde Kişilerarası İlişkiler

Dersler, ders planlarındaki değişiklikler, derslerin hangi yöntem ve tekniklerle okutulabileceği dışında dergilerde ilmi, fenni ve özellikle de terbiyevi gelişim için ele alınan bir husus da mekteplerdeki talebe-talebe ve talebe ve muallim ilişkileridir. Mekteplerde cemaat ve cemiyet hayatı adı ile ele alınan bu husus iletişim süreçlerinin başarısı ve derslerden elde edilecek kazanım açısından önem taşımaktadır.

Mektepler talebelerin aile dışında sosyal ilişkilerinin başladığı ve geliştiği ortamlardır. Talebeler gerek muallimler gerekse diğer talebelerle mekteplerde bir araya gelmekte, öğretim faaliyetlerinin yanı sıra

kişilerarası boyutta iletişim de kurmaktadır. Yetişkinlik dönemlerinde kuracakları toplumsal ilişkilere temel oluşturması bakımından önem arz eden bu iletişim süreci, talebelerin derslerden elde edecekleri başarı için de kıymetlidir.

Satı Bey tarafından yazılan Terbiye mecmuasında yayınlanan “Mekteplerde cemiyet ve cemaat hayatı” başlıklı makalede, mekteplerin canlı bir hafızası olduğundan, görev yapmış eski muallimlerin sözlerinin duyulup bilindiğinden ve sonraki talebelere miras bırakıldığından bahsedilmiştir. Satı Bey'e göre mektepler muallimlerin ruhunun yaşatıldığı, talebelerin hatıralarının devam ettirildiği, geçmişten feyz alınan ortamlardır. İyi mekteplerin iyi ananelere sahip olduklarını, nizamlarının kağıt üstünde ya da dudaklar arasında değil; maddi manevi hayatta olduğunu açıklayan Satı Bey, ıslahatların da mekteplerin dahil ve manevi bünyesinde yapılması gerektiğini bildirmiştir (Satı, 14 Teşrin-i sani 1324, 188-194).

Satı Bey mekteplerin talebelere oluşan içtimai zümreleri barındırdığını da açıklamıştır. Bu zümreler mekteplerde olumlu olumsuz çeşitli faaliyetleri –tartışma, sportif, sanatsal vb. etkinliklerde bulunma, yerine getirmektedir. Yeni gelen talebeler bu zümrelerle karşılaşmakta, toplumsallaşırken bu zümrelerin etkisinde kalmaktadırlar (Satı, 14 Teşrin-i sani 1324, 188-194). Satı Bey bu canlı ortamdan faydalanılabileceğini belirtmiş; mekteplerde akran öğrenmesinin faydası üzerinde durmuş, çocukların akranlarını muallimlerden daha iyi taklit ettiklerini, adetlere ve şartlara uymada, öğrenmede akranların daha faydalı olduğunu ifade etmiştir. Muallimlerin ise ders dışında da –teneffüs veya mütalaa zamanlarında– talebelerle birlikte olması gerektiğini dile getiren Satı Bey, bunun ders başarısındaki olumlu etkisinden söz etmiştir (Satı, 14 Teşrin-i sani 1324, 188-194).

Dergilerde eğitim ve öğretimin sosyal boyutu ile ilgili talebeler arası ilişkiyi konu alan bir başka makalede ise cinslerin birleştirilmesi üzerinde durulmuştur. Vedat Nedim bu konuda Muallim dergisinde yayınladığı yazıda, cinslerin birleştirilmesi ile çocukluk döneminden başlayarak kızlar ve erkeklerin birbirlerini tanıyacaklarını, birbirlerinin tamamlayıcısı olduklarını anlayacaklarını belirtmiştir. Bunun terbiyevi faydalarının da olduğunu açıklayan Vedat Nedim, kızların ince dikkati ile aksamadan çalıştıklarını, sağlam hafızalı, taklit kabiliyetli ve lisan öğrenmede maharetli; erkeklerin kuvvetli iradeli, daha iyi inkişaf etmiş bir zekaya sahip, rekabetçi yapıları ile birlikte okudukları sınıflarda derslerin daha canlı ve hararetle işlenebileceğini açıklamıştır. Kızlar ve erkeklerin birlikte okumalarının cinsler arasındaki ayrılıkları ortadan kaldıracığı ile ilgili duyulan endişeye karşılık olarak ise Vedat Nedim, bilakis cinslerin birbirlerini tanıyacaklarını ve kabiliyetlerinin sınırlarını çizmeyi öğreneceklerini bildirmiştir (Vedat Nedim, 15 Ağustos 1334, 839-840).

Dergilerde muallim-talebe ilişkisi bakımından ele alınan ve talebenin terbiyesi açısından önemli görülen diğer bir konu ise, mekteplerde verilen cismani cezalarla ilgilidir. Darülmualiminin tatbikat mektebi müdürü İhsan tarafından yazılan “Eski mekteplerimizde cismani cezalar” başlıklı makalede, bir terbiye aracı olarak kullanılan dayanın çocuğun fiziki, fikri, ruhi sağlığı bakımından zararı üzerinde durulmuştur.

Makalede insanlığın ilk dönemlerinden itibaren çocukların bir mertebeye ulaşmaya kadar türlü dayak ve işkencelere maruz kaldıkları, Avrupa’da kralların çocuklarının dahi dayaktan nasiplerini aldıkları anlatılmıştır. ıslahatların dahi dayacı ortadan kaldırmadığından, vasıtasını değiştirdiğinden söz edilmiştir. Osmanlı mekteplerinde de dayak bir terbiye vasıtası olarak kullanılmıştır. Osmanlı Devleti’nde çok uzun yıllar dayak kullanıldıktan sonra ilk kez 3 Safer 1280 tarihinde maarif nezareti tarafından sıbyan mektebi hocalarına yönelik bir talimname yayımlandığının belirtildiği makalede, çocukların canlarını çok yakmayacak biçimde sözle ya da fiziken temasta bulunulabileceğini belirtmiştir. Dayanın büsbütün yasaklanmadığı, fena davranış ve haller için daha az şiddette uygulanabileceğinin belirtildiği talimnameye rağmen mekteplerde dayak devam etmiştir. Mekteplerde dayak atılmasını eleştiren dönemin gazeteleri sayesinde ise 1287 tarihli dahili nizamnamesinin 65. maddesinin tokat, şamar, falaka vb. dayacı yasakladığı açıklanmıştır (İhsan, 15 Mart 1330, 16-28).

Dayak çocuk terbiyesi için kullanılmaması gereken bir yöntemdir. Aksine çocuğun, mekteplerde mutlu edilmesi, güldürülmesi ruhî, fiziksel, fikri terbiye için kıymetlidir. Terbiye dergisinde yayınlanan “Çocuklarda gülmek ve güldürmek” başlıklı bir makalede, çocukların mutlu olmasında maarif-i sıhhiyenin

önemli olduğu açıklanmıştır. Makalede Amerika’da yapılan bir araştırmadan yola çıkılarak bir mektepteki birinci sınıflardan iki farklı şubedeki talebelerin sağlık ve ruh hallerinin farklılığına odaklanılmış ve bu farklılığın sebepleri üzerinde durulmuştur. Makalede her iki şubede okutulan derslerin, uyulan programın aynı olduğu; ancak daha sağlıklı, cevval ve mutlu talebelerin okuduğu şubenin muallimesinin fitraten daha şen olduğu; bu sınıfta her türlü oyunların oynandığı, çocukların bağırmaları ve gülmelerinin hoş karşılandığı belirtilmiştir. Zaman zaman şubeleri de değiştirilen talebelerin bu değişim sonucunda ruhi ve fiziksel sıhhatlerinin değiştiğine değinilmiştir (Terbiye, 15 Kanun-i evvel 1334, 201-211).

Makalede Maarif-i sıhhiye müfettişlerinin gülmenin çocukların sıhhati üzerindeki olumlu etkisinden söz ettiklerinden. şen öğretmenlerin ve validelerin çocuklarının da şen olduğundan, bu çocuklarda asabiyet görülmediğinden bahsedilmiş, bu çocukların nadiren hastalandıkları ifade edilmiştir. Mekteplerde böyle talebelerin sağlam, cevval, açık fikirli oldukları dile getirilmiştir. Bu bakımdan çocuklar karşısında şen olmak, gülmeye dikkat etmenin önemi üzerinde durulmuştur. Çocuğun kalpten ve samimi gülmesinin sıhhati için gıda ve uyku kadar değerli olduğuna, gülmenin ruha metanet ve cevvaliyet verdiğine vurgu yapılmıştır. Mutsuz olan çocuk ve gençlerin hayatın haksızlıkları ile mücadele edemeyeceklerinin, ehemmiyetsiz bir mani karşısında irkileceklerinin, mütemadiyen memnuniyetsiz yaşayacaklarının makalede altı çizilmiştir (Terbiye, 15 Kanun-i evvel 1334, 201-211).

Dergilerde gerek muallimler gerekse talebeler için eğitim öğretim faaliyetlerindeki başarıyı artırabilmek adına önerilerde bulunulmuştur. Eğitim ve öğretimdeki eksikler, uygulanan yanlışlar açık bir dille ifade edilmiş, sorunlar ortaya konmuş; ardından da ders planlarında, uygulanan yöntem ve tekniklerde, sosyal ilişkiler boyutunda çözüm odaklı bir yaklaşım sergilenmiştir. Dolayısıyla gazetecilik faaliyeti açısından dergilerin bir nevi yapıcı gazetecilik gerçekleştirdiği belirtilebilir.

3.4. Avrupa ve Amerika’daki Eğitim Öğretim Uygulamaları

Çalışmada dergilerde Avrupa ve Amerika’daki eğitim öğretim faaliyetleri ile ilgili de makaleler yayımlandığı tespit edilmiştir. Dönemin muallimleri, talebeleri ve ebeveynlerin pedagojik gelişmeleri karşılaştırmalı bir biçimde değerlendirebilmeleri açısından dergiler önemli bir işlevi yerine getirmişlerdir.

Amerika ve Avrupa’daki mekteplerle ilgili makalelerde bahsedilen konulardan biri kırdaki eğitim öğretim faaliyetlerinin yürütüldüğü mekteplerdir. Yeni mekteplerle ilgili çalışmanın “Eğitim ve Öğretimde Kullanılan Modern Yöntem ve Teknikler” başlıklı kısmında bilgi verilmiştir. Edhem Nejat tarafından yazılan aynı makalede Yeni Mekteplerin ilk önce Almanlar tarafından tesis edildiği, tabiatın daha iyi anlaşılmasında, ziraat, bahçe, demircilik, doğramacılık gibi el işlerinin yaptırılmasında, talebenin amili bir metotla tabiat kanunlarını öğrenmesinde kıymetli olan bu mekteplerin Avrupa’da ve Amerika’da bir yakun tuttuğundan söz edilmiştir. Makalede yeni mekteplerle ilgili en çok çalışanların İngilizler olduğu da ifade edilmiş ve İngiltere’deki uygulamalardan bilhassa bahsedilmiştir. Edhem Nejat çocukların asra uygun yetiştirilmesi isteniyorsa yeni mekteplerin Osmanlı Devleti’nde de olması gerektiğini bildirmiştir (Edhem Nejat, 15 Kânun-i evvel 1327, 4-9).

İngiltere’deki Mekteplerle ilgili yazılan diğer bir makale ise Anadolu Terbiye Mecmusu’nda yayınlanan “İngiltere’de Mektepler” makalesidir. Bu makalede ise yeni mekteplerden farklı olarak İngiltere’deki mektepler ve toplum arasındaki münasebetler anlatılmıştır. Makalede mekteplerde talebelerin eğitimi ile ilgili dikkat çeken detay, iradenin fikir ve hislere hakimiyetini sağlayacak bir program uygulanmasıdır (Anadolu Terbiye Mecmusu, Haziran 1338, 171).

İngiltere’deki eğitim sistemine hâkim olan bu anlayış, Avrupa’da yaygındır. Muallim dergisinde yayınlanan “Alman Maarifi” adlı makalede talebelerin iradi gelişimi için yapılan çalışmalardan bahsedilmiştir. Ahlaki öğretime ehemmiyet verildiğinin anlatıldığı makalede, ders programlarında önce Almanca tarih derslerine, sonra hesap hikmet derslerine yer verildiği belirtilmiştir. Derslerde bireysel bilinç ile toplum arasında bağ kurmak önemsenmiştir. Çocukların 6 yaşını ikmal ettikten itibaren mekteplerde öğrenim görmeye başladığı Alman maarif sisteminde, haklar dahilinde günlük 4-7 saat ders görülmekte, her sene 12 hafta tatil edilmektedir. Tatil esnasında çocuğun ebeveynin terbiyesi altında bulunması önemsenmektedir. Maarif sisteminde Almanya’ya özel olarak ana mekteplerin olduğu makalede belirtilmiştir. Fransızlar ve İngilizler,

Almanlardan etkilenecek kendi ülkelerinde ana mektepleri kurmuşlardır (Muallim, 15 Teşrin-i sani 1333, 577-580). Çocukların talim ve terbiyesi ana mekteplerde 3-6 yaşlarında verilmektedir. Ahlaki ve iradi terbiyeye büyük önem verilen Alman mektepleri, diğer ülkeler için örnek teşkil etmektedir.

Makalelerde Avrupa'daki beden terbiyesi üzerine de bilgilendirme yapılmış, Osmanlı devletindeki eksiklerden söz edilmiştir. Edhem Nejat tarafından Yeni Fikir dergisinde yayınlanan "Terbiye-i Bedeniyye Nasıl Ehemmiyet Veriyorlar! Bizde, Avrupa'da" başlıklı makalede öncelikle jimnastik ve oyunun çocuk eğitimindeki öneminden söz edilmiş, Osmanlı Devleti'nde kimi mekteplerde bunların değerinin anlaşılmadığından yakınılmıştır. Ayrıca mekteplerin gerek buldukları mahal, gerekse fizikî ve teknik imkânlar bakımından yetersizliklerinden bahsedilmiştir. Makalede bahçenin çocukları şımartacağı ve arsız edeceği düşüncesi ile istenmediği açıklanmıştır. Hatta tembelliğin de bahçede eğitimin istenmemesine etki ettiği belirtilmiştir; çünkü çocukları sınıflarda zapdetmek daha kolaydır. Edhem Nejat Doktor Feri Bey'den bir alıntı yaparak "Çocuk, mektep ve muallim için değildir; muallim ve mektep çocuk içindir." ilkesinin benimsenmesi gerektiğini belirtmiştir. Edhem Nejat, terbiye-i bedeniyyenin de öneminden söz etmiş; Avrupa'da bu konuya ehemmiyet verilirken, hakkında kongreler düzenlenirken; Osmanlı Devleti'ndeki eksiklerden söz etmiştir. Avrupa'daki kongrelerde jimnastiğin, mekteplerdeki fiziksel imkânların düzeltilmesinin- her mektepte duş, banyo bulunması vb.- çocuk oyunlarının müfredata eklenmesinin, mektep müsabakaları yapılmasının öneminden söz etmiş, böylece çocukların asabiyetinin önüne geçileceğini açıklamıştır. Osmanlı Devleti'nde bu tür uygulamaların olmamasının çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını geliştirme önüne geçtiğini vurgulamıştır (Edhem Nejat, 15 Şubat 1327, 70-74).

Avrupa'ya münhasır uygulamaların Osmanlı Devleti'ndeki eksikliği ve bu eksiklerin çocukların gelişimindeki olumsuz etkilerinin ele alındığı bu makaleler dışında dergilerde Amerika'daki eğitim öğretim faaliyetleri de ele alınmıştır.

Ali Enver Yeni Fikir dergisinde yazdığı "Amerika Mektepleri" başlıklı makalesinde, Amerika'daki mekteplerle ilgili teknik bilgi vermiştir. Makalede bu mekteplerde kız ve erkek çocukların eğitimindeki nizamından, mekteplerin temizliğinden bahsedilir. Çocuk mekteplerinde muallimlerin daha çok kadınlar olduğu belirtilmiştir. Çocuklar hanımların idaresi altında, bir valide şefkati ile terbiye edilmektedirler. En alt düzeydeki iptidai mekteplerde dahi jimnastikhane ve teneffüshane bulunmaktadır. Amerika mekteplerinde disiplin gayet serbesttir. Terbiyeyi diniyeye ehemmiyet verilmektedir. Makalede Amerika'daki gece mekteplerinden de söz edilir. (Osmanlı devletindeki İttihad ve Terakki kulüplerinin açtığı bu tür mektepler olduğundan da söz edilir.) Gece mekteplerinin belediyenin malı olduğu ve nasıl işleyiş gösterdiği hakkında bilgi verilmiştir. Eğitimin İngilizce, Fransızca, Almanca verildiği mekteplerde hususi, zorunlu kurallar konulduğu; öğrencilerin tüm ihtiyaçlarının mektepte karşılandığı bu mekteplerde; ayrı ayrı sınıflar oluşturularak sıhhat üzerine uygun araçlarla eğitim verildiği kaydedilmiştir (Ali Enver, 15 Kânun-i evvel 1327, 20-26).

Aybey tarafından yazılan "Amerikalılar Nasıl Öğretirler" başlıklı makalede ise, mekteplerdeki öğretim yöntem ve tekniklerinden söz edilmiştir. Amerikalıların yaptıkları işi tecrübelerden faydalanarak gerçekleştirdiklerini, ürettikleri şeylerin derin düşüncelerin ürünü olduğunu bildiren Aybey; sonuçlarını öngörerek iş yapmaları nedeniyle büyük ilerlemeler kaydettiklerini belirtmiştir. Bu anlayışın derslere nasıl entegre edildiği ile ilgili ise bir örnek üzerinden açıklama yapmıştır: Aybey, ormanların ziraat, ticaret, sanayi, sıhhat üzerine tesirinin büyük olduğunu belirtmiş; bu tesirlerin küçük büyük herkese bildirilmesi gerektiğini anlatmıştır. Aybey'e göre bunun için sadece derslerin ve konferansların verilmesi yetmez. Amerikalılar çocuklara ormanların önemini anlatmak için fenni bir oyuncaktan faydalanmaktadırlar. Ormanların, doğanın tahrip edilmesi sonucu ortaya çıkabilecek olumsuz durumları anlatmak için fenni oyuncakların sınıfta ortaya çıkarıldığını belirten Aybey, ağaçlı ve ağaçsız arazide toprağın ve tarlaların sulanması ile ilgili bu oyuncaktan faydalanılarak çocukların bilgilendirildiğini ifade etmiştir. Böyle fenni oyuncakların kolaylıkla yapılabileceğini açıklayan Aybey, Osmanlı mekteplerinde de kullanılacak bu oyuncaklarla çocukların daha etkili bir biçimde eğitilebileceğini dile getirmiştir (Aybey, 1 Haziran 1329, 390-392).

Resim 5. Ormanların faydasını anlatmak için kullanılan fenni oyuncak

Makalelerde Osmanlı Devleti'nde eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunan yabancı mektepler hakkında da bilgi verilmiştir. Muallim dergisinde “Türkiye’de Rum Mektepleri I ve II” başlıkları ile yayımlanan makalelerde, enva’ ve teşkilatlanma bakımından Yunan mektepleri ile aynı olan Osmanlı Devleti’ndeki Rum mekteplerinin yalnızca sıbyanlar için olanının Fransızlardan örnek alınarak teşekkül ettirildiğinden söz edilmiştir. Sıbyan mekteplerinin 3-7 yaş arası kız ve erkek çocuklara eğitim verdiği, çocukların biraz okuma yazma ve çoğunlukla oyun, şarkı söyleme/öğrenme, el işi yapma ile vakit geçirdikleri anlatılmıştır. Sıbyan mektepleri dışında İstanbul, Edirne, Selanik, İzmir’de rüştiyelerin, darülmuallimlerin de bulunduğu bahsedilen makalede; İstanbul’daki Zapyon adlı mektebin mükemmeliyeti ele alınmış, bu mektepte ve kimi idadilerde pedagoji derslerinin verildiği açıklanmıştır. İstanbul’daki Zoğrafyon adındaki mektep hakkında da bilgi içeren makalede, bu mektepte Latince yerine Fransızca, riyaziyat ve usul okutulduğu ifade edilmiştir. İsteyenlere de geceleri Almance ve İngilizce ticaret derslerinin gösterildiği bildirilmiştir. Heybeliada’da açılan Rum ticaret mektebi ile ilgili açıklamaların da yapıldığı makalede, bu mekteplerde idadi bir şubenin olduğu, pedagojik bilgi içeren derslerin de verilebildiği aktarılmıştır (Muallim, 15 Kanun-i evvel 1332, 168-169).

Yabancı mektepler hakkında yazılan bu makale ile Osmanlı Devleti’nde eğitim öğretimde farklı uygulamaların yapıldığı mekteplerin olduğu görülmektedir. Gerek yabancı ülkelerdeki, gerekse Osmanlı Devleti’ndeki yabancı mekteplerdeki uygulamalar hakkında bilgi veren bu makaleler, karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır. Bilhassa Osmanlı Devleti’ndeki maarif sistemindeki eksiklerin giderilmesi, ders planlarının dönemine uygun güncellenmesi, yeni yöntem ve tekniklerin derslerde tatbik edilmesi ve modern tekniklerle bezenmiş içeriklerin talebelerin yüksek istifadesine sunulması dönemin aydınlarının ve mektep adamlarının gayelerindedir. Millet, vatanın atisini çocuk ve gençlerin bilgisel donanımında ve terbiyevi gelişiminde gören aydın ve mektep adamları yalnızca sorunları ele alarak değil; çözüm önerileri de geliştirdikleri makaleleriyle yeni nesli geliştirme çalışmalarına katkıda bulunmuşlardır.

4. Sonuç

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat Döneminde başlayan, II. Meşrutiyet döneminde hız kazanan eğitimde modernleşme hareketleri, milletin atisi için bir çare olarak görülmüştür. II. Meşrutiyet döneminde devletin bekasını tehdit eden olayların yaşanması, eğitimdeki modernleşme sürecini de etkilemiştir. Bu dönemde eğitim ve öğretimde içerik olarak milli bir model oluşturulmak istenmiştir. Bununla birlikte eğitim sistemi açısından batıdaki gelişmeler önemli bulunmuş, ders planları ve eğitim öğretimde kullandıkları yöntem ve teknikler takip edilmiş, Batıdaki pedagoğların fikirlerini içeren eserler tercüme edilmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan kimi dergilerle pedagojik meseleler hakkında gerek muallimleri, gerekse talebeleri bilgilendiren içerikler yayınlanmıştır. Bu çalışmada eğitim ve öğretimdeki modernleşme süreci literatür taranarak aktarılmış, ardından da dönemin eğitim öğretim faaliyetlerindeki değişim, çocuk ve gençlerin terbiyesi ile ilgili yayın yapan Yeni Fikir, Muallim, Terbiye ve Anadolu Terbiye Mecmuası

üzerine bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Dergilerde mektep-toplum ilişkisi, toplumsal sorunların mekteplerde ele alınması konusunda yaşanan eksikler, toplumun savaş sonrası yaşadığı sorunlar ve mekteplerin bu sorunların halli için nasıl faydalı olabileceği, milli terbiye ve eğitim anlayışı, kadınların/kızların toplumsal rolü ve mekteplerde kızların eğitimi vs. ele alınan konular arasındadır.

Çalışmada ana konuyu teşkil eden pedagoji ile ilgili dergilerde neşredilen makaleler dört başlık altında tasnif edilmiştir. Bu başlıklardan ilki “Eğitim ve Öğretim faaliyetleri Üzerine Tartışmalar”dır. Bu başlık altında dergilerde eğitim öğretim faaliyetlerinde yapılan/yapılması beklenen inkılaplarla ilgili dönemin aydın ve mektep adamlarının görüşleri tartışılmıştır. Aydınların/mektep adamlarının ders planlarının ve eğitim öğretim tekniklerinin değiştirilmesi ile eğitim sisteminin ezberci yapısının değiştirilebileceği, nicelikten çok nitelikli eğitime önem verilebileceği, ilim/fikir adamlarının yetiştirilebileceği, memleketin sorunlarının talebelere öğretilerebileceği ve üstesinden gelinebileceği açıklanmıştır. Maarif vekaletinin bu değişikliklerle ilgili harekete geçtiğinin belirtildiği makalelerde bir uzman heyetin oluşturulduğu, Avrupa’daki eğitim sistemi örnek alınarak ameli hayatta işe yaramayacak kimi derslerin ders müfredatlarından çıkarıldığı ve eğitim öğretim hayatında Edebiyat ve fünun olarak şubeleşmeye gidildiği aktarılmıştır. Avrupa’daki usullerin mekteplere tatbiki de tartışma konusu olmuş, aydınlar Avrupa eğitim sisteminin direkt tatbikinin, taklidinin değil de mülhaza ve inceleme yapılarak örnek alınması gerektiğinin önemi üzerine durmuşlardır. Bu bakımdan milli terbiye anlayışı aydınlar arasında ön plana çıkmıştır.

Çalışmada “Eğitim ve Öğretimde Kullanılan Modern Yöntem ve Teknikler” başlığı altında, çocuk ve gençlerin fikri, ruhi, fiziksel terbiyesi için getirilen önerilerden söz edilmiştir. Bu öneriler Avrupa ve Amerika’daki kırdaki kurulan ve talebelerin tabiatla iç içe öğrenmelerini sağlayan yeni mektepler ve bu mekteplerin benzerlerinin memlekette de tesis edilmesi, muallimlerin ders planlarında yapmaları gereken değişimlerle ilgilidir. Ders planlarındaki değişim dersin okutulacağı sınıfın, maksadının, kullanılacak araç ve gereçlerin, ele alınacak konuların yazılı olarak planlama yapılması ile ilgilidir. Makalelerde ders planlarında yapılacak değişimle muallimin verdiği dersler arasında mukayese yapabilmesinin, aynı dersi başka dönemlerde vereceği zaman zorluk çekmemesinin; yeni gelen muallimlerin bu notlardan faydalanmasının sağlanabileceği üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu kısımda ziraat, eşya, musiki, Fransızca, jimnastik, resim, el işi dersleri hakkında yayınlanan makalelerdeki, çocuk/gençlerin terbiyesine bu derslerin yapacağı katkılardan da bahsedilmiştir. Derslerin talebelerin tatbikat yapmalarını sağlamaları, deney ve tecrübe ilişkisine olumlu etkileri, ayrıca ahlaki saflaştırmaları, zevkleri terbiye etmeleri, müteşebbis olmayı sağlamaları, idraki ve dikkati artırmaları, bedeni geliştirmeleri, öğrenmeyi kolaylaştırmaları, huzur ve mutluluk getirmeleri dolayısıyla ders müfredatlarına girmelerinin gerektiğine vurgu yapılmıştır. Sinematografin eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılabilir bir araç olduğuna da değinilen dergilerde, bu aracın öğrenmeyi kolaylaştıran yönlerine değinilmiştir.

Çalışmada eğitim öğretimin sosyal boyutu mekteplerdeki kişilerarası iletişim süreçlerinden ve bu süreçlerdeki değişimden yola çıkılarak aktarılmıştır. Dönemin aydınları ve mektep adamları talebe-talebe ve talebe-muallim ilişkilerini, mekteplerde akran öğrenmesinin kıymetini, cinslerin sınıflarda birleştirilmelerini ve birbirlerinin farklılıklarını, kabiliyetlerini erkenden tanımlarının önemini, dayanın bir ceza ve eğitim biçimi olmaktan çıkarılması gerektiğini, çocukları güldürmenin, muallimin şen olmasının çocuk beden, fikir ve ruh sağlığı açısından değerini makalelerinde ele almışlardır.

Makalelerde Avrupa ve Amerika’daki eğitim öğretim uygulamaları da eğitim öğretimde içerik, yöntem ve teknikler bakımından anlatılmıştır. Ayrıca Osmanlı Devletindeki yabancı mekteplerdeki uygulamalar da ele alınmıştır. Böylece karşılaştırmalı bir değerlendirme yapmak mümkün kılınmıştır.

Çalışmada incelenen Yeni Fikir, Muallim, Terbiye ve Anadolu Terbiye Mecmuası Osmanlı Devleti’nde II. Meşrutiyet Dönemi’nde pedagoji üzerine yayın yapmış ender dergiler arasındadırlar. Tahlil edildiği üzere, yayın politikaları sorunları ele almanın yanı sıra bu sorunlara çözüm önerileri de getirmeleri bakımından yapıcı gazetecilik ile uyumludur. Dönemin önde gelen aydın ve mektep adamlarının fikirlerini yansıtmaları bakımından da ayrıca değerlidirler. Bilhassa Milli terbiyeye, eğitime yönelim konusuna odaklanan içerikler dikkat çekmektedir. Bunlarla beraber dergilerin pedagoji konusunda yayınladıkları içerikler, özellikle ders planları ve derslerin işleniş biçimleri hakkında neşredilen makaleler, niceliksel olarak yetersizdir. Yeni

eğitim ve öğretim tekniklerine ve ilişkilerine odaklanan makale sayısı az olmakla birlikte bu makaleler özgün içeriklere de sahip değildirlir. Makalelerde daha çok Avrupa'daki usul ve uygulamalar anlatılmıştır. Bu eksiklerle birlikte içinde bulunulan dönemin siyasi, toplumsal zor şartları altında bu dergilerin eğitim ve öğretim faaliyetlerine yaptıkları katkı ise kıymetlidir.

Kaynakça

- “Alman Maarifi”. *Muallim*. 577-580, 15 Teşrin-i sani 1333.
- “Çocuklarda gülmek ve güldürmek”. *Terbiye*. 201-211, 15 Kanun-i evvel 1334.
- “Eşya Dersleri”. *Anadolu Terbiye Mecmuası*. 165, Haziran 1338.
- “İngiltere’de Mektepler”. *Anadolu Terbiye Mecmuası*. 171, Haziran 1338.
- “Mekteb-i İbtidaiyede terbiye-i bedeniyye”. *Terbiye*. 11-15, 15 Mart 1330.
- “Takdirlere Layık Bir Teşebbüs Milli ve Amili Bir Mektep Kırdı Terbiye Mektebi”. *Yeni Fikir*. 254-257, Şubat 1328.
- “Tedris Vasıtaları 2: Mekatib-i İbtidaiyyede Ders Planı ve Faydaları”. *Muallim*. 49-52, 15 Ağustos 1332.
- “Türkiye’de Rum Mektepleri II”. *Muallim*. 168-169, 15 Kanun-i evvel 1332.
- A. Ferid. “Manastır Darülmualimininde Ziraat Dersleri Nasıl Okunuyor?”. *Yeni Fikir*. 167-172, 15 Mayıs 1328.
- Ali Enver. “Amerika Mektepleri”. *Yeni Fikir*. 20-26, 15 Kânun-i evvel 1327.
- Arslan, Ümmü Gülsüm-Orhon, Günseli. “Osmanlı Yenileşme Hareketleri Dönemi Çocuk Eğitimi”. *Instructional Technology and Lifelong Learning*. 1(2)/245-280, 2020.
- Aybey. “Amerikalılar Nasıl Öğretirler”. *Yeni Fikir*. 390-392, 1 Haziran 1329.
- Berkes, Niyazi. *Türkiye’de çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2012.
- Edhem Nejat. “Beden Terbiyesi - Mekteplerde Askerlik ve İsveç Jimnastiği”. *Yeni Fikir*. 568-572, 1 Kanun-i evvel 1329.
- Edhem Nejat. “Terbiye ve Musiki”. *Yeni Fikir*. 491-495, Teşrin-i Evvel 329.
- Edhem Nejat. “Terbiye-i Bedeniyyeye Nasıl Ehemmiyet Veriyorlar! Bizde, Avrupa’da”. *Yeni Fikir*. 70-74, 15 Şubat 1327.
- Edhem Nejat. “Yeni mektepler”. *Yeni Fikir*. 4-9, 15 Kânunuevvel 1327.
- Ergin, Orhan. *Türk Maarif Tarihi Cilt: 3-4*. İstanbul: Eser Matbaası, 1977.
- Feridun Vecdi. “Ne yetiştirmek İstiyoruz”. *Anadolu Terbiye Mecmuası*. 171-173, Haziran 1338.
- H.T. “Maarifte İnkılap”. *Anadolu Terbiye Mecmuası*. 22, Kanun-i sani 1338.
- İhsan. “Eski mekteplerimizde cismani cezalar”. *Terbiye*. 16-28, 15 Mart 1330.
- İsmail Hakkı. “Resmin talim ve terbiye ile münasebeti”. *Terbiye*. 18-23, 15 Mart 1330.
- İsmail Hakkı. “Resmin talim ve terbiye ile münasebeti”. *Terbiye*. 66-73. 1 Nisan 1330.
- İsmail Hakkı. “Resmin talim ve terbiye ile münasebeti”. *Terbiye*. 109-117, 15 Nisan 1330.
- İsmail Hakkı. “Resmin talim ve terbiye ile münasebeti”. *Terbiye*. 167-173, 1 Mayıs 1330.
- İsmail Hakkı. “Terbiyede İnkılâb”. *Yeni Fikir*. 361-366, 1 Haziran 1329.
- İsmail Hakkı. “Terbiyede İnkılap Lazım”. *Yeni Fikir*. 361-366, 1 Haziran 1329.

Mehmet Emin. “Musiki ve Mekteplerimiz”. *Muallim*. 540-541, 15 Teşrin-i evvel 1333.

Necmettin Sadık. “Terbiye ve maarif meseleleri etrafında iktibas ve tenkid”. *Terbiye*. 33-40, 15 Mart 1330.

Satı Bey. “Mekteplerde cemiyet ve cemaat hayatı”. *Terbiye*. 188-194, 14 Teşrin-i sani 1324.

Şakir Ahmet. “Tedris Vasıtaları: Tedrisat’ta Sinematograf”. *Muallim*. 13-17, 15 Temmuz 1332.

Vedat Nedim. “Mekteplerde Cinslerin Birleştirilmesi”. *Muallim*. 839-840, 15 Ağustos 1334.

Ziya Gökalp. “Maarif Meselesi II”. *Muallim*. 1 Temmuz 1333, 353-354.